

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
MICHAL BOBEK
της 5ης Σεπτεμβρίου 2018¹

Υπόθεση C-258/17

E.B.

κατά

Versicherungsanstalt öffentlich Bediensteter BVA

[αίτηση του Verwaltungsgerichtshof
(Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου, Αυστρία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Κοινωνική πολιτική – Ίση μεταχείριση – Απαγόρευση διακρίσεων λόγω γενετήσιου προσανατολισμού – Ομοφυλοφιλικές σχέσεις με ανηλίκους – Επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων, κατόπιν ποινικής καταδίκης, σε βάρος δημοσίου υπαλλήλου που εργαζόταν στην αστυνομία – Διατήρηση των αποτελεσμάτων της πειθαρχικής αποφάσεως»

I. Εισαγωγή

1. Ο Ε.Β. (στο εξής: αναιρεσείων) γεννήθηκε το 1942. Το 1974, ενόσω εργαζόταν στο αυστριακό αστυνομικό σώμα, καταδικάστηκε ποινικώς για απόπειρα τελέσεως ομοφυλοφιλικών πράξεων με άτομα ηλικίας δεκατεσσάρων και δεκαπέντε ετών. Το 1975 επιβλήθηκαν στον αναιρεσείοντα, για τις ίδιες πράξεις, πειθαρχικές κυρώσεις, συνιστάμενες στην υποχρεωτική πρόωρη αποχώρηση από το αστυνομικό σώμα με κατά 25 % περιστολή του συνταξιοδοτικού του δικαιώματος

2. Κατά τον χρόνο εκείνο, η αυστριακή νομοθεσία προέβλεπε δύο διακριτά εγκλήματα: την «αποπλάνηση παιδιών» (γενετήσιες πράξεις με άτομα νεότερα των δεκατεσσάρων ετών) και την «ασέλγεια» (ομοφυλοφιλικές πράξεις τελούμενες από *άρρενες* με άτομα *νεότερα των δεκαοκτώ ετών*). Το 2002, το τελευταίο ως άνω έγκλημα κρίθηκε ότι ενείχε αδικαιολόγητη διάκριση λόγω γενετήσιου προσανατολισμού. Κατόπιν τούτου, η σχετική διάταξη καταργήθηκε.

3. Με την προσφυγή της κύριας δίκης, ο αναιρεσείων βάλλει κατ' ουσίαν κατά του γεγονότος ότι εξακολουθεί να λαμβάνει μειωμένη σύνταξη, στηριζόμενος στο επιχείρημα ότι το έγκλημα και οι πειθαρχικές κυρώσεις που του επιβλήθηκαν ενείχαν δυσμενή διάκριση λόγω γενετήσιου προσανατολισμού

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

4. Υπό το ανωτέρω νομικό και πραγματικό πλαίσιο, το Verwaltungsgerichtshof (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Αυστρία) ζητεί να διευκρινισθεί αν η περιστολή του συνταξιοδοτικού δικαιώματος του αναιρεσείοντος συνάδει με την απαγόρευση των διακρίσεων λόγω γενετήσιου προσανατολισμού κατ' άρθρον 2 της οδηγίας 2000/78/ΕΚ², ακόμη και αν η αρχική πειθαρχική απόφαση κατέστη απρόσβλητη πριν από την έναρξη ισχύος της εν λόγω οδηγίας. Το αιτούν δικαστήριο θέτει επίσης διάφορα ερωτήματα σχετικά με το πώς και από ποιο χρονικό σημείο θα πρέπει ενδεχομένως να αρθεί η διάκριση.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

5. Το άρθρο 1 της οδηγίας 2000/78 μνημονεύει τον γενετήσιο προσανατολισμό μεταξύ των μη αποδεκτών λόγων διακρίσεως.

6. Το άρθρο 2, παράγραφος 1 και παράγραφος 2, στοιχείο α', το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', και το άρθρο 17 της οδηγίας 2000/78 έχουν ως εξής:

«Άρθρο 2

Η έννοια των διακρίσεων

1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, η αρχή της ίσης μεταχείρισης σημαίνει την απουσία άμεσης ή έμμεσης διάκρισης για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

2. Για τους σκοπούς της παραγράφου 1:

α) συντρέχει άμεση διάκριση όταν, για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν την οποία υφίσταται, υπέστη ή θα υφίστατο σε ανάλογη κατάσταση ένα άλλο πρόσωπο,

[...]

Άρθρο 3

Πεδίο εφαρμογής

1. Εντός των ορίων των εξουσιών που απονέμονται στην Κοινότητα, η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων, όσον αφορά:

[...]

γ) τις εργασιακές συνθήκες και τους όρους απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων των απολύσεων και των αμοιβών,

[...]

² Οδηγία του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ 2000, L 303, σ. 16).

Άρθρο 17

Κυρώσεις

Τα κράτη μέλη καθορίζουν τους κανόνες επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση παραβίασης των εθνικών διατάξεων που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας και λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα εφαρμογής τους. Οι κυρώσεις, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν την καταβολή αποζημίωσης στο θύμα, πρέπει να είναι αποτελεσματικές, ανάλογες με την παράβαση και αποτρεπτικές. Τα κράτη μέλη κοινοποιούν τις εν λόγω διατάξεις στην Επιτροπή έως τις 2 Δεκεμβρίου 2003 το αργότερο και κοινοποιούν κάθε μεταγενέστερη τροποποίηση το συντομότερο δυνατόν.»

7. Η πρώτη περίοδος του άρθρου 18 της οδηγίας προβλέπει ότι η οδηγία πρέπει, κατ' αρχήν, να μεταφερθεί στις εσωτερικές έννομες τάξεις μέχρι τις 2 Δεκεμβρίου 2003.

B. Η εθνική νομοθεσία

1. Η ποινική νομοθεσία

8. Στις 25 Φεβρουαρίου 1974 ήταν σε ισχύ τα άρθρα 128 και 129 του Strafgesetz (ποινικού νόμου) (στο εξής: StG), όπως αμφότερα είχαν τροποποιηθεί με τον Bundesgesetz που δημοσιεύθηκε στο BGBl. αριθ. 273/1971 (στο εξής: ομοσπονδιακός νόμος του 1971). Τα άρθρα αυτά όριζαν τα εξής:

«Αποπλάνηση παιδιών

Άρθρο 128

Όποιος κακοποιεί σεξουαλικά, για την ικανοποίηση των παθών του, αγόρι ή κορίτσι νεότερο των 14 ετών [...] κατά τρόπο διαφορετικό από τον περιγραφόμενο στο άρθρο 127, διαπράττει το έγκλημα της αποπλάνησης παιδιών και τιμωρείται με φυλάκιση ενός μέχρι πέντε ετών, σε περίπτωση δε επιβαρυντικών περιστάσεων, μέχρι δέκα ετών και, σε περίπτωση επελεύσεως ενός εκ των περιγραφόμενων στο άρθρο 126 αποτελεσμάτων, μέχρι είκοσι ετών.

Έγκλημα ασέλγειας

[...]

Άρθρο 129

Ως εγκλήματα τιμωρούνται επίσης οι κατωτέρω πράξεις ασέλγειας:

I. Η ασέλγεια την οποία διαπράττει άνδρας ο οποίος έχει συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του με πρόσωπο του ιδίου φύλου που δεν έχει συμπληρώσει ακόμα το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του.»

9. Συνεπώς, οι προμνησθείσες διατάξεις προέβλεπαν διαφορετικό όριο ηλικίας συναιθέσεως για τη σύναψη, αφενός, ομοφυλοφιλικών σχέσεων μεταξύ ανδρών (18 έτη) και, αφετέρου, ετεροφυλοφιλικών ή λεσβιακών σχέσεων (14 έτη).

10. Το ίδιο νομικό καθεστώς ίσχυε και υπό το κράτος των άρθρων 207 και 209 του Strafgesetzbuch (ποινικού κώδικα) (στο εξής: StGB), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1975.

11. Με απόφαση της 21ης Ιουνίου 2002³, το Verfassungsgerichtshof (Συνταγματικό Δικαστήριο, Αυστρία) έκρινε το άρθρο 209 του StGB (το οποίο αντιστοιχούσε στο άρθρο 129I του StG) αντισυνταγματικό. Η διάταξη αυτή καταργήθηκε, με έναρξη ισχύος της καταργήσεως στις 28 Φεβρουαρίου 2003.

12. Πριν αρχίσει να ισχύει η κατάργηση αυτή, ο Αυστριακός νομοθέτης κατήργησε το άρθρο 209 του StGB με τον Bundesgesetz που δημοσιεύθηκε στο BGBl. I αριθ. 134/2002 (στο εξής: ομοσπονδιακός νόμος 134/2002), με έναρξη ισχύος από τις 13 Αυγούστου 2002.

13. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) εξέδωσε επανειλημμένως αποφάσεις σε βάρος της Αυστρίας οι οποίες αφορούσαν την εφαρμογή του άρθρου 209 του StGB. Με την απόφαση L. και V. κατά Αυστρίας, το ΕΔΔΑ δέχθηκε κατ' ουσίαν ότι το άρθρο 209 του StGB αντέβαινε στα άρθρα 8 και 14 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ), επειδή ο νομοθέτης δεν απέδειξε ότι είναι επαρκώς δικαιολογημένη η ισχύς διαφορετικού ορίου ηλικίας συναινέσεως για τη σύναψη, αφενός, ομοφυλοφιλικών σχέσεων μεταξύ ενηλίκων και, αφετέρου, ετεροφυλοφιλικών ή λεσβιακών σχέσεων μεταξύ ενηλίκων⁴.

2. Η δημοσιοϋπαλληλική νομοθεσία

14. Βάσει του άρθρου 13, παράγραφος 1, του Beamten-Dienstrechtsgesetz 1979 (νόμου του 1979 για την υπηρεσιακή κατάσταση των δημοσίων υπαλλήλων) (στο εξής: BDG 1979), όπως η διάταξη αυτή τροποποιήθηκε με τον Bundesgesetz που δημοσιεύθηκε στο BGBl. I αριθ. 119/2002 (στο εξής: ομοσπονδιακός νόμος 119/2002), μέχρι τις 30 Δεκεμβρίου 2016 ίσχυε η ρύθμιση ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι συνταξιοδοτούνται με τη συμπλήρωση του εξηκοστού πέμπτου έτους της ηλικίας τους.

15. Για τον αναιρεσίοντα, ο οποίος γεννήθηκε το 1942, αν δεν είχε μεσολαβήσει η έκδοση της πειθαρχικής αποφάσεως, η ημερομηνία αυτή θα ήταν η 1η Ιανουαρίου 2008. Οι τότε κρίσιμες διατάξεις για τον καθορισμό του ποσού συντάξεως περιλαμβάνονταν στον Pensionsgesetz (PG) 1965 (στο εξής: νόμος του 1965 για τις συντάξεις), όπως τροποποιήθηκε με τον Bundesgesetz που δημοσιεύθηκε στο BGBl. I αριθ. 53/2007 (στο εξής: ομοσπονδιακός νόμος του 2007). Οι διατάξεις αυτές καθιέρωναν κανόνες για τον τρόπο υπολογισμού των συντάξεων, όπως, μεταξύ άλλων, σχετικά με τον συνυπολογισμό της ημερομηνίας ενάρξεως και της διάρκειας της δημοσιοϋπαλληλικής σχέσεως.

3. Ο κανονισμός υπηρεσιακής καταστάσεως των αστυνομικών υπαλλήλων

16. Η πειθαρχική απόφαση της 10ης Ιουνίου 1975 κατά του αναιρεσίοντος εκδόθηκε δυνάμει του τότε ισχύοντος Dienstpragmatik (κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως των αστυνομικών υπαλλήλων, που δημοσιεύθηκε στο RGrBl. αριθ. 15/1914) (στο εξής: DP). Τα άρθρα 24 και 87 του DP όριζαν τα εξής:

«Συμπεριφορά

³ Απόφαση του VfGH της 21ης Ιουνίου 2002, G 6/02, ECLI:AT:VFGH:2002:G6.2002.

⁴ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 9ης Ιανουαρίου 2003, L. και V. κατά Αυστρίας, (CE:ECHR:2003:0109JUD003939298)· βλ., επίσης, αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 9ης Ιανουαρίου 2003, S. L. κατά Αυστρίας (CE:ECHR:2003:0109JUD004533099), και της 21ης Οκτωβρίου 2004, Woditschka και Wilfling κατά Αυστρίας (CE:ECHR:2004:1021JUD006975601).

Άρθρο 24

(1) Οι δημόσιοι υπάλληλοι οφείλουν, εντός και εκτός υπηρεσίας, να διαφυλάσσουν το κύρος του επαγγέλματος, να συμπεριφέρονται καθ' όλον τον χρόνο σύμφωνα με όσα επιτάσσουν οι κανόνες δεοντολογίας και να αποφεύγουν οτιδήποτε είναι πιθανόν να υπονομεύσει την υπόληψη και την εμπιστοσύνη που προσιδιάζουν στη θέση τους.

[...]

Πειθαρχικές κυρώσεις

Άρθρο 87

Οι δημόσιοι υπάλληλοι που δεν εκπληρώνουν τις επαγγελματικές και υπηρεσιακές υποχρεώσεις τους υπόκεινται, με την επιφύλαξη της ποινικής τους ευθύνης, σε διοικητικές ή πειθαρχικές κυρώσεις, αναλόγως του αν η παράβαση καθήκοντος συνιστά απλώς παράβαση των διοικητικών κανόνων ή αν, λαμβανομένης υπόψη της βλάβης ή της προσβολής των κρατικών συμφερόντων, της φύσεως ή της σοβαρότητας της παραβάσεως, της υποτροπής ή άλλων επιβαρυντικών περιστάσεων, η παράβαση αυτή λογίζεται ως παράβαση των δημοσιοϋπαλληλικών υποχρεώσεων.»

III. Τα πραγματικά περιστατικά, η διαδικασία και τα προδικαστικά ερωτήματα

17. Ο αναιρεσείων, ο οποίος γεννήθηκε την 1η Ιανουαρίου 1942, είναι συνταξιούχος.

18. Με δικαστική απόφαση της 10ης Σεπτεμβρίου 1974, ο αναιρεσείων, εν ενεργεία αστυνομικός υπάλληλος τότε, κρίθηκε ένοχος απόπειρας διαπράξεως του εγκλήματος της ασελγούς πράξεως με άτομο του ιδίου φύλου, βάσει του άρθρου 129 I του StG. Καταδικάστηκε σε στερητική της ελευθερίας ποινή τριών μηνών με τριετή αναστολή. Η έφεση που άσκησε ο αναιρεσείων κατά της εν λόγω πρωτόδικης αποφάσεως δεν ευδοκίμησε.

19. Με απόφαση της 10ης Ιουνίου 1975 της πειθαρχικής επιτροπής της Bundespolizeidirektion Wien (ομοσπονδιακής αστυνομικής διεύθυνσεως Βιέννης, Αυστρία) (στο εξής: BPD-Wien), ο αναιρεσείων κρίθηκε ότι υπέπεσε στα ακόλουθα παραπτώματα:

«παρέβη τα επαγγελματικά του καθήκοντα [άρθρο 24, παράγραφος 1, του Dienstpragmatik (κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως των αστυνομικών υπαλλήλων, στο εξής: DP)], επειδή το βράδυ της 25ης Φεβρουαρίου 1974, ενώ βρισκόταν εκτός υπηρεσίας, στο πάρκο Prater της Βιέννης, ζήτησε από τον δεκαπεντάχρονο W. και από τον δεκατετράχρονο H. να του ικανοποιήσουν διά χειρός τη γενετήσια ορμή και για τον λόγο αυτόν καταδικάστηκε για το έγκλημα της απόπειρας ασελγούς πράξεως με εφήβους του ιδίου φύλου κατά τα άρθρα 8 και 129 I του StG.

Με τις πράξεις του αυτές υπέπεσε σε πειθαρχικό παράπτωμα (άρθρο 87 του DP). Για τους ανωτέρω λόγους, του επιβάλλεται η πειθαρχική ποινή της υποχρεωτικής συνταξιοδοτήσεως με μειωμένη σύνταξη και το ποσοστό περικοπής της κανονικής συντάξεως καθορίζεται στο 25 % (άρθρο 93, παράγραφος 1, στοιχείο d, σε συνδυασμό με το άρθρο 97, παράγραφος 1, του DP).»

20. Η ενδικοφανής προσφυγή που άσκησε ο αναιρεσείων απορρίφθηκε με απόφαση της 24ης Μαρτίου 1976. Κατόπιν τούτου, ο αναιρεσείων συνταξιοδοτήθηκε υποχρεωτικώς, με έναρξη ισχύος της συνταξιοδοτήσεως την 1η Απριλίου 1976.

21. Με απόφαση της 17ης Μαΐου 1976 καθορίστηκε το ακριβές ποσό συντάξεως που αναλογούσε στον αναιρεσείοντα λόγω της συνταξιοδοτήσεώς του από την 1η Απριλίου 1976, λαμβάνοντας υπόψη την επιβληθείσα από την πειθαρχική αρχή περικοπή κατά 25 %.

22. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση επιβεβαιώθηκε ότι ο αναιρεσείων άρχισε να λαμβάνει μειωμένη σύνταξη από την ανωτέρω ημερομηνία.

23. Όπως προεκτέθηκε στα σημεία 11 και 12 των παρουσών προτάσεων, το άρθρο 209 του StGB (το οποίο αντιστοιχούσε στο άρθρο 129I του StG) κρίθηκε αντισυνταγματικό, με απόφαση του Verfassungsgerichtshof (Συνταγματικού Δικαστηρίου) της 21ης Ιουνίου 2002, και καταργήθηκε, εν συνεχεία, από τον Αυστριακό νομοθέτη εντός του ίδιου έτους.

24. Με επιστολή της 2ας Ιουνίου 2008, ο αναιρεσείων υπέβαλε στην πειθαρχική αρχή, μεταξύ άλλων, αιτήσεις με τις οποίες ζητούσε να ακυρωθεί η πειθαρχική απόφαση της 10ης Ιουνίου 1975 και να παύσει η εις βάρος του πειθαρχική διαδικασία, άλλως, επικουρικώς, να αναγνωρισθεί ότι η εν λόγω πειθαρχική απόφαση έπαυσε να παράγει έννομα αποτελέσματα από την 21η Ιουνίου 2002. Περαιτέρω, ζητούσε να του καταβληθούν οι αποδοχές εν ενεργεία υπηρεσίας που αντιστοιχούσαν σε ειδικότερα καθοριζόμενες χρονικές περιόδους, άλλως, επικουρικώς, να αποφασισθεί η άρση της περικοπής της συντάξεως από την 21η Ιουνίου 2002 και εφεξής.

25. Οι αιτήσεις αυτές απορρίφθηκαν.

26. Στις 11 Φεβρουαρίου 2009 ο αναιρεσείων υπέβαλε στην αρχή που είναι αρμόδια για υπηρεσιακά ζητήματα και για ζητήματα συνταξιοδοτήσεως αιτήσεις με τις οποίες ζητούσε να υπολογισθούν και να του καταβληθούν αναδρομικώς αποδοχές εν ενεργεία υπηρεσίας και υψηλότερα ποσά συντάξεως. Υποστήριξε, πρωτίστως, ότι, προκειμένου να αποτραπεί η (συνεχιζόμενη) διάκριση εις βάρος του, απαιτείται να μεταβληθεί το μισθολογικό και συνταξιοδοτικό καθεστώς του, ώστε να αντιστοιχεί στο καθεστώς που θα είχε εάν είχε παραμείνει εν ενεργεία μέχρι τη συμπλήρωση του νόμιμου ορίου ηλικίας συνταξιοδοτήσεως. Επικουρικώς, υποστήριξε ότι δικαιούται τουλάχιστον να λάβει τη σύνταξή του χωρίς την περικοπή κατά 25 %.

27. Οι αιτήσεις αυτές απορρίφθηκαν. Η προσφυγή που ασκήθηκε κατά της εν λόγω απορριπτικής αποφάσεως ενώπιον του Bundesverwaltungsgericht (ομοσπονδιακού διοικητικού δικαστηρίου, Αυστρία) απορρίφθηκε. Κατά της αποφάσεως αυτής ασκήθηκε έκτακτη αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του Verwaltungsgerichtshof (Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου, Αυστρία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο στην υπό κρίση υπόθεση.

28. Με την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι πειθαρχική απόφαση όπως αυτή που εκδόθηκε σε βάρος του αναιρεσείοντος δεν θα επιτρεπόταν να εκδοθεί μετά την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2000/78 στην αυστριακή έννομη τάξη. Λόγω της ανυπαρξίας (νέων) δικαιολογητικών λόγων για την ισχύ διαφορετικών ορίων ηλικίας συναινέσεως για τη σύναψη, αφενός, ομοφυλοφιλικών σχέσεων μεταξύ ενηλίκων ανδρών και, αφετέρου, ετεροφυλοφιλικών ή λεσβιακών σχέσεων μεταξύ ενηλίκων, θα ήταν ανεπίτρεπτη η διάκριση, ακόμη και για τους σκοπούς πειθαρχικής διαδικασίας, μεταξύ της παρωθήσεως ανηλίκων από ενήλικο στην τέλεση ομοφυλοφιλικών πράξεων μεταξύ ανδρών και της αντίστοιχης παρωθήσεως στην τέλεση ετεροφυλοφιλικών ή λεσβιακών πράξεων.

29. Κατά το αιτούν δικαστήριο, σε τέτοια διάκριση στηριζόταν «πέραν πάσης αμφιβολίας» η επίμαχη πειθαρχική απόφαση, δεδομένου ότι στηριζόταν κατά βάση στον (τότε) ποινικώς κολάσιμο χαρακτήρα της προσαφθείσας στον αναιρεσείοντα συμπεριφοράς. Μολονότι δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι τυχόν παρόμοια περίπτωση παρωθήσεως στην τέλεση ετεροφυλοφιλικών ή λεσβιακών πράξεων θα ήταν επίσης δυνατό να θεωρηθεί ότι συνιστά παράβαση καθήκοντος, η τυχόν πειθαρχική καταδίκη θα ήταν, λόγω της μη πληρώσεως του πραγματικού του άρθρου 129 I του StG, «ασυγκρίτως ηπιότερη».

30. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκέψεων, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ποια αποτελέσματα έχει η έναρξη ισχύος της οδηγίας 2000/78 και η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω γενετήσιου προσανατολισμού όσον αφορά τις συνεχιζόμενες καταβολές συντάξεως προς τον αναιρεσείοντα. Το Verwaltungsgerichtshof (Ανώτερο Διοικητικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Αντιβαίνει στο άρθρο 2 της [οδηγίας 2000/78] (στο εξής: οδηγία) η διατήρηση της διαπλαστικής ενέργειας διοικητικής αποφάσεως εκδοθείσας βάσει του πειθαρχικού δικαίου των δημοσίων υπαλλήλων (στο εξής: πειθαρχική απόφαση) και καταστάσας απρόσβλητης βάσει της εθνικής νομοθεσίας, με την οποία επιβλήθηκε στον δημόσιο υπάλληλο η πειθαρχική ποινή της υποχρεωτικής συνταξιοδοτήσεως με ταυτόχρονη περικοπή της καταβλητέας συντάξεως, εφόσον,

κατά τον χρόνο της εκδόσεώς της, η διοικητική αυτή απόφαση δεν διεπόταν ακόμη από διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, ιδίως δε από την οδηγία, πλην όμως

μια (υποθετική) παρόμοια απόφαση θα αντέβαινε στην οδηγία, αν εκδιδόταν σε χρόνο τέτοιο ώστε να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας *ratione temporis*;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, απαιτείται, βάσει του δικαίου της Ένωσης, για την άρση της διακρίσεως

α. να θεωρηθεί ότι ο δημόσιος υπάλληλος, για τους σκοπούς του καθορισμού του ποσού της συντάξεώς του, δεν ήταν συνταξιούχος μεταξύ της ημερομηνίας ενάρξεως ισχύος της διοικητικής αποφάσεως και της ημερομηνίας που συμπλήρωσε το νόμιμο όριο ηλικίας συνταξιοδοτήσεως, αλλά είχε παραμείνει εν ενεργεία, ή

β. αρκεί, για τον σκοπό αυτόν, να αναγνωριστεί ότι δικαιούται να λάβει το πλήρες ποσό της συντάξεως το οποίο του αναλογεί λόγω συνταξιοδοτήσεως κατά την ημερομηνία που ορίζεται στη διοικητική απόφαση;

3) Εξαρτάται η απάντηση που θα δοθεί στο δεύτερο ερώτημα από το αν ο δημόσιος υπάλληλος επεδίωξε με δική του πρωτοβουλία την πραγματική ανάληψη δραστηριότητας ως εν ενεργεία δημόσιος υπάλληλος της Ομοσπονδίας πριν από τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας συνταξιοδοτήσεως;

4) Σε περίπτωση που –ενδεχομένως και σε συνάρτηση με τις περιγραφόμενες στο τρίτο ερώτημα περιστάσεις– η κατάργηση της ποσοστιαίας περικοπής της συντάξεως κριθεί επαρκής:

Μπορεί να θεωρηθεί ότι η υπεροχή έναντι της εθνικής νομοθεσίας της προβλεπόμενης στην οδηγία απαγορεύσεως των διακρίσεων δεσμεύει τα εθνικά δικαστήρια κατά τον καθορισμό του ποσού της συντάξεως, ακόμη και όσον αφορά περιόδους αναφοράς πριν από την ημερομηνία ενάρξεως της άμεσης εφαρμογής της οδηγίας στην εθνική έννομη τάξη;

5) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο τέταρτο ερώτημα: Μέχρι ποιο χρονικό σημείο ανατρέχει η εν λόγω “αναδρομική ισχύς”;

31. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν ο αναιρεσείων, η Ιταλική και η Αυστριακή Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Εξαιρουμένης της Ιταλικής Κυβερνήσεως, οι εν λόγω ενδιαφερόμενοι ανέπτυξαν επίσης προφορικώς τις θέσεις τους κατά την επ’ ακροατηρίου συζήτηση της 29ης Μαΐου 2018.

IV. Εκτίμηση

32. Είναι δυνατόν να γίνει επίκληση ενός νέου κανόνα δικαίου, προκειμένου να αρθούν οι συνεχιζόμενες επιπτώσεις μιας διοικητικής αποφάσεως η οποία εκδόθηκε και κατέστη απρόσβλητη πριν από τη θέση σε ισχύ του εν λόγω νέου κανόνα; Αυτό είναι το βασικό ζήτημα που τίθεται με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου.

33. Υπό περιστάσεις όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης, φρονώ ότι η απάντηση που πρέπει να δοθεί είναι αρνητική.

34. Λαμβάνοντας υπόψη την απάντηση που προτείνω να δοθεί στο πρώτο αυτό προδικαστικό ερώτημα (τμήμα Α), παρέλκει η απάντηση των λοιπών ερωτημάτων. Εντούτοις, για την περίπτωση που το Δικαστήριο συναγάγει διαφορετικό συμπέρασμα, θα εξετάσω επίσης εν συντομία τα ζητήματα που εγείρονται με τα εν λόγω ερωτήματα (τμήματα Β και Γ), καθώς και την κρισιμότητα του άρθρου 157 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρου 141 ΕΚ) στην υπό εξέταση υπόθεση. Η τελευταία αυτή διάταξη δεν μνημονεύεται στο πλαίσιο των ερωτημάτων που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο, αλλά έχει προβληθεί από τον αναιρεσείοντα (τμήμα Δ).

A. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

35. Σε περίπτωση που διοικητική απόφαση ενέχουσα διάκριση λόγω γενετήσιου προσανατολισμού και συνεπαγόμενη την περιστολή συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων κατέστη απρόσβλητη προτού η εν λόγω μορφή διακρίσεως απαγορευθεί από την οδηγία 2000/78, απαγορεύεται η διατήρηση της εν λόγω περιστολής των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων τώρα που η οδηγία είναι σε ισχύ; Αυτό είναι το κεντρικό ζήτημα που τίθεται με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου.

36. Κατά τη διάταξη περί παραπομπής, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα δεν αφορά το κύρος της αποφάσεως περί επιβολής υποχρεωτικής συνταξιοδοτήσεως και περί περιστολής των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων του αναιρεσείοντος. Προσφυγή κατά του κύρους της αποφάσεως αυτής άσκησε ο αναιρεσείων κατά τη δεκαετία του '70 και το επιχείρησε εκ νέου (ανεπιτυχώς) μετά την κατάργηση της επίμαχης διατάξεως της ποινικής νομοθεσίας.

37. Στο μέτρο, όμως, που η διοικητική απόφαση ενείχε διάκριση, με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου ζητείται να διευκρινισθεί αν αντιβαίνει στην οδηγία 2000/78 η *διατήρηση των αποτελεσμάτων* της εν λόγω αποφάσεως όσον αφορά τα *συνταξιοδοτικά δικαιώματα που εξακολουθούν να είναι μειωμένα*.

38. Κατά την εξέταση του εν λόγω ζητήματος, θα ανατρέξω αρχικώς στη γενική προσέγγιση που έχει υιοθετήσει το Δικαστήριο όσον αφορά την διαχρονική εφαρμογή νέων κανόνων επί των συνεχιζόμενων αποτελεσμάτων προϋφιστάμενων καταστάσεων (τμήμα 1). Εν συνεχεία, θα εξετάσω συγκεκριμένα την προσέγγιση που έχει εφαρμόσει το Δικαστήριο σε υποθέσεις με αντικείμενο συντάξεις (τμήμα 2). Ακολουθώντας, θα περιγράψω τη νομολογία επί των ενεργών σχέσεων (τμήμα 3) και επί της εκτάσεως της υποχρεώσεως επανεξετάσεως προγενεστέρων αποφάσεων (τμήμα 4). Τέλος, θα εφαρμόσω τα συμπεράσματα αυτά στην υπό κρίση υπόθεση (τμήμα 5).

39. Ωστόσο, προτού εξετάσω τα ανωτέρω ζητήματα, είναι αναγκαίες δύο προκαταρκτικές παρατηρήσεις.

40. Πρώτον, φαίνεται ότι γίνεται γενικά αποδεκτό ότι η διαφοροποίηση της *ποινικής* μεταχειρίσεως των γενετήσιων σχέσεων με ανηλίκους αναλόγως της ομοφυλοφιλικής ή ετεροφυλοφιλικής φύσεως των σχέσεων αυτών, όπως ίσχυε στην αυστριακή νομοθεσία το 1974, δεν θα ήταν αποδεκτή *σήμερα*. Κατά λογική ακολουθία, το ίδιο πρέπει να θεωρηθεί ότι ισχύει και όσον αφορά τις περιλαμβανόμενες στο σκεπτικό της πειθαρχικής αποφάσεως αναφορές στον γενετήσιο προσανατολισμό του

αναιρεσείοντος. Μάλιστα η Αυστριακή Κυβέρνηση δεν διαφώνησε ως προς τις ανωτέρω επισημάνσεις. Εντούτοις, η Αυστριακή Κυβέρνηση εξέθεσε, χωρίς τούτο να αμφισβητηθεί, ότι τόσο οι ποινικές όσο και οι πειθαρχικές κυρώσεις ήταν απολύτως νόμιμες βάσει της ισχύουσας αυστριακής νομοθεσίας το 1974 και το 1975. Η κυβέρνηση αυτή υποστήριξε επίσης ότι οι εν λόγω κυρώσεις ήταν σύμφωνες με τις τότε κρατούσες ευρωπαϊκές αντιλήψεις, οι οποίες έχουν έκτοτε εξελιχθεί.

41. Δεύτερον, πολύ λιγότερο σαφές, στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως, είναι το ζήτημα ποια είναι επακριβώς η σχέση μεταξύ των ποινικών και των πειθαρχικών κυρώσεων στην υπόθεση της κύριας δίκης. Συγκεκριμένα, αντικείμενο αρκετά εκτεταμένης συζήτησεως, τόσο στο πλαίσιο των γραπτών παρατηρήσεων όσο και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, αποτέλεσε το ζήτημα αν η επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων (συγκεκριμένης βαρύτητας) αποτελούσε αναγκαία συνέπεια της ποινικής καταδίκης. Αφενός, αντίθετα προς τον ποινικό κώδικα, οι (μάλλον γενικώς διατυπωμένοι⁵) πειθαρχικοί κανόνες που εφαρμόζονταν επί των δημοσίων υπαλλήλων δεν διέκριναν τυπικώς μεταξύ των συμπεριφορών αναλόγως της ομοφυλοφιλικής ή ετεροφυλοφιλικής φύσεως τους. Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο εξέθεσε, στη διάταξη περί παραπομπής, ότι, αν δεν είχε προηγηθεί ποινική καταδίκη, τα πειθαρχικά μέτρα που θα επιβάλλονταν θα ήταν «ασυγκρίτως ηπιότερα».

42. Απαντώντας σε ερωτήματα σχετικά με την ακριβή σχέση μεταξύ των ποινικών και των πειθαρχικών κυρώσεων, η Αυστριακή Κυβέρνηση εξέθεσε ότι το 1974 μια αμετάκλητη ποινική καταδίκη αστυνομικού υπαλλήλου δεν οδηγούσε κατ' ανάγκη αυτομάτως σε απόλυση⁶. Ούτε ήταν, όμως, μια τέτοια καταδίκη αναγκαία προκειμένου να επιβληθούν πειθαρχικές κυρώσεις. Το 1974 οι Αυστριακοί αστυνομικοί υπάλληλοι όφειλαν να συμπεριφέρονται σύμφωνα με τους αυστηρότερους κανόνες συμπεριφοράς, τόσο εντός όσο και εκτός υπηρεσίας. Επομένως, το γεγονός ότι ορισμένη συμπεριφορά δεν είχε επισύρει ποινική καταδίκη (ή δεν αποτελούσε καν ποινικό αδίκημα) δεν σήμαινε ότι η συμπεριφορά αυτή δεν ήταν προβληματική υπό το πρίσμα των πειθαρχικών κανόνων. Στο πλαίσιο αυτό, η Αυστριακή Κυβέρνηση ισχυρίσθηκε, χωρίς να υπάρξει αντίκρουση ως προς το σημείο αυτό, ότι η αποπλάνηση δεκατετράχρονων και δεκαπεντάχρονων από τριανταδυάχρονο αστυνομικό σε δημόσιο πάρκο δεν ήταν πιθανό να θεωρηθεί ευυπόληπτη συμπεριφορά, εντελώς *ανεξαρτήτως* του γενετήσιου προσανατολισμού. Επιβεβαιώνεται πράγματι από το αιτούν δικαστήριο ότι η αντίστοιχη ετεροφυλοφιλική αποπλάνηση ανηλίκων σε δημόσια πάρκα μπορούσε να ερμηνευθεί ως παράβαση καθήκοντος, που επέσυρε τότε πειθαρχικές κυρώσεις.

43. Από τις ανωτέρω επισημάνσεις συνάγω ένα διττό συμπέρασμα. Πρώτον, αντιλαμβάνομαι ότι *η ύπαρξη* αμετάκλητης ποινικής καταδίκης αστυνομικού υπαλλήλου έπρεπε εξ ορισμού και αφεαυτής να θεωρηθεί παράβαση των επαγγελματικών του υποχρεώσεων. Είναι σαφές ότι οι απαιτήσεις συμπεριφοράς που ισχύουν για τους αστυνομικούς υπαλλήλους δεν εξαντλούνται απλώς στο «να μην τελούν εγκλήματα». Υπό την έννοια αυτή, είναι, επομένως, λογικό ότι η ύπαρξη ποινικής καταδίκης είχε εξ ορισμού άμεσο αντίκτυπο στο εύρος των κυρώσεων που μπορούσαν να επιβληθούν, καθιστώντας τες «ασυγκρίτως αυστηρότερες» από ό,τι στις περιπτώσεις που δεν είχε υπάρξει ποινική καταδίκη⁷. Δεύτερον, αντιλαμβάνομαι επίσης ότι πέραν της εν λόγω μονομερούς επιπτώσεως (που έχει η ποινική καταδίκη στην πειθαρχική κύρωση) από απόψεως βαρύτητας της πειθαρχικής κυρώσεως, η ποινική καταδίκη *δεν ήταν αναγκαία προϋπόθεση* για την επιβολή της εν λόγω πειθαρχικής κυρώσεως.

5 Άρθρο 24 του DP, προπαρατεθέν στο σημείο 16 των παρουσών προτάσεων.

6 Συμπληρώνοντας ότι, βάσει των νυν ισχυόντων εθνικών κανόνων, η αμετάκλητη ποινική καταδίκη δημοσίου υπαλλήλου συνεπάγεται αυτοδικαίως την εκ του νόμου λύση της σχέσεως εργασίας του, χωρίς να είναι αναγκαία η έκδοση σχετικής πειθαρχικής αποφάσεως.

7 Όπως, στην πραγματικότητα, υποδηλώνεται ήδη από το γράμμα του τότε ισχύοντος άρθρου 87 του DP (σημείο 16 των παρουσών προτάσεων).

1. Διαχρονική εφαρμογή των νέων κανόνων

α) Η γενική προσέγγιση

44. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οι νέοι κανόνες εφαρμόζονται, καταρχήν, πάραυτα στα «μελλοντικά αποτελέσματα καταστάσεως που γεννήθηκε υπό το κράτος παλαιότερου κανόνα» και το πεδίο εφαρμογής της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης δεν μπορεί να επεκταθεί τόσο ώστε «να παρακωλύει, κατά γενικό τρόπο, την εφαρμογή του νέου κανόνα στα μελλοντικά αποτελέσματα καταστάσεων που γεννήθηκαν υπό το κράτος του παλαιότερου κανόνα»⁸.

45. Ωστόσο, προκειμένου να διασφαλίζεται η τήρηση των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, οι ουσιαστικοί κανόνες του δικαίου της Ένωσης πρέπει να ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι αφορούν «καταστάσεις που έχουν διαμορφωθεί πριν από την έναρξη της ισχύος τους» μόνον καθόσον «προκύπτει σαφώς από το γράμμα τους, τους σκοπούς τους ή την οικονομία τους ότι πρέπει να παράγουν τέτοια αποτελέσματα»⁹.

46. Κατά μια άλλη διατύπωση που έχει χρησιμοποιήσει το Δικαστήριο, ένας νέος κανόνας δικαίου «δεν εφαρμόζεται επί των εννόμων καταστάσεων οι οποίες γεννήθηκαν και διαμορφώθηκαν οριστικώς υπό το κράτος του προγενέστερου νόμου, εφαρμόζεται εντούτοις στα μελλοντικά τους αποτελέσματα, καθώς και στις νέες έννομες καταστάσεις. Το αντίθετο ισχύει, υπό την επιφύλαξη της αρχής της μη αναδρομικότητας των νομικών πράξεων, μόνο σε περίπτωση που ο νέος αυτός κανόνας συνοδεύεται από ειδικές διατάξεις οι οποίες καθορίζουν συγκεκριμένα τις προϋποθέσεις διαχρονικής του εφαρμογής»¹⁰.

47. Οι γενικοί κανόνες που συνάγονται από τις ανωτέρω υποθέσεις μπορούν, επομένως, να περιγραφούν ως εξής: i) μη εφαρμογή των νέων κανόνων σε «οριστικές καταστάσεις» οι οποίες γεννήθηκαν και έχουν κριθεί υπό το κράτος των προγενέστερων κανόνων και ii) εφαρμογή των νέων κανόνων επί των μελλοντικών αποτελεσμάτων «υφιστάμενων καταστάσεων» οι οποίες παράγουν συνεχιζόμενα αποτελέσματα. Επιπλέον, η συνεκτίμηση προγενέστερων πραγματικών περιστατικών στο πλαίσιο νέας νομικής εκτιμήσεως με βάση τους νέους κανόνες θα πραγματοποιείται μόνον εφόσον η εκτίμηση αυτή προβλέπεται από τους νέους κανόνες ή είναι αναγκαία λόγω της φύσεως ή της διαρθρώσεώς τους.

48. Η ίδια προσέγγιση εφαρμόζεται και στο πλαίσιο της εντάξεως νέου κράτους μέλους στην Ευρωπαϊκή Ένωση¹¹, τόσο όσον αφορά την εθνική εφαρμογή των (νέων) κανόνων της Ένωσης όσο και όσον αφορά την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να εκδίδει προδικαστικές αποφάσεις επί ερωτημάτων που αφορούν τέτοιες περιπτώσεις. Τα προγενέστερα πραγματικά περιστατικά (ήτοι τα προγενέστερα της εντάξεως πραγματικά περιστατικά) μπορούν να λαμβάνονται υπόψη, εφόσον είναι κρίσιμα και εφόσον είναι αναγκαίο να (επαν)εκτιμηθούν στο πλαίσιο της εφαρμογής της νέας νομοθεσίας που είναι μεταγενέστερη της εντάξεως¹². Συγκεκριμένα, επί παραδείγματι, το Δικαστήριο δεν ήταν αρμόδιο να αρχίσει να επανεκτιμά επί της ουσίας, σε χρόνο μεταγενέστερο της εντάξεως, το αν ήταν

8 Βλ., επί παραδείγματι, αποφάσεις της 16ης Μαΐου 1979, Tomadini (84/78, EU:C:1979:129, σκέψη 21), και της 6ης Οκτωβρίου 2015, Επιτροπή κατά Andersen (C-303/13 P, EU:C:2015:647, σκέψη 49).

9 Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2015, Επιτροπή κατά Andersen (C-303/13 P, EU:C:2015:647, σκέψη 50).

10 Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2015, Επιτροπή κατά Moravia Gas Storage (C-596/13 P, EU:C:2015:203, σκέψη 32).

11 Πράγμα που, τρόπον τινά, διαφέρει όχι κατ' αρχήν αλλά μόνον ως προς την έκταση της εφαρμογής (συνολική έννομη τάξη, εφόσον εν τέλει «τροποποιηθεί»).

12 Βλ., επί παραδείγματι, αποφάσεις της 14ης Ιουνίου 2007, Telefónica O2 Czech Republic (C-64/06, EU:C:2007:348) (εκκρεμής διαδικασία ενώπιον της αρχής κατά την ημερομηνία εντάξεως, μεταγενέστερη της εντάξεως απόφαση), της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Bezpečnostní softwarová asociace (C-393/09, EU:C:2010:816, σκέψεις 22 έως 27) (προγενέστερη της εντάξεως αίτηση χορηγήσεως άδειας, μεταγενέστερη της εντάξεως έκδοση νέας αποφάσεως), της 24ης Νοεμβρίου 2011, Circul Globus București (C-283/10, EU:C:2011:772, σκέψη 29) (προγενέστερη της εντάξεως σύμβαση παραχωρήσεως άδειας, μεταγενέστερη της εντάξεως προβαλλόμενη προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας), της 12ης Σεπτεμβρίου 2013, Kuso (C-614/11, EU:C:2013:544, σκέψη 30) (προγενέστερη της εντάξεως σύμβαση εργασίας, μεταγενέστερη της εντάξεως συνταξιοδότηση), και της 3ης Σεπτεμβρίου 2014, X (C-318/13, EU:C:2014:2133, σκέψεις 21 έως 24) (προγενέστερο της εντάξεως εργατικό ατύχημα, μεταγενέστερη της εντάξεως προσβολή σχετικής νομικής πράξεως).

καταχρηστικοί ορισμένοι όροι συμβάσεως με καταναλωτές που είχε συναφθεί σε χρόνο προγενέστερο της εντάξεως, ακόμη και αν η σύμβαση αυτή εφαρμόζεται μετά την ένταξη¹³. Αντιθέτως, το Δικαστήριο ήταν αρμόδιο να εκτιμήσει αν ήταν συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης εθνική νομοθεσία που έθετε ανώτατο όριο στους τόκους υπερημερίας επί καταβολών που αφορούσαν νομική συναλλαγή η οποία συνήφθη αρκετό χρόνο πριν από την ένταξη, αλλά είχε συνεχιζόμενα αποτελέσματα (και ο τελικός υπολογισμός τους γινόταν) μετά την ένταξη¹⁴.

β) Η απόφαση Ciola

49. Με τις γραπτές παρατηρήσεις τους, καθώς και με όσα υποστήριξαν προφορικά, τόσο ο αναιρεσείων όσο και η Επιτροπή, στηρίχθηκαν εκτενώς στην απόφαση που εξέδωσε το Δικαστήριο στην υπόθεση Ciola¹⁵. Η απόφαση αυτή πρέπει πράγματι να εξετασθεί λεπτομερώς, επειδή καταδεικνύει πώς οι γενικές κατευθυντήριες αρχές που παρατέθηκαν στο προηγούμενο τμήμα εφαρμόζονται στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης υποθέσεως.

50. Η κρίσιμη ημερομηνία στην υπόθεση Ciola ήταν η 1η Ιανουαρίου 1995, ημερομηνία εντάξεως της Αυστρίας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Κατά την ημερομηνία εκείνη, πέραν βεβαίως τυχόν ρητών παρεκκλίσεων, το κοινοτικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων για την ελεύθερη κυκλοφορία, τέθηκε πλήρως σε ισχύ και άρχισε να έχει αμέσως εφαρμογή στο εν λόγω νέο κράτος μέλος.

51. Η εταιρία του Erich Ciola είχε στην κυριότητά της και εκμίσθωνε 200 θέσεις αγκυροβολήσεως για σκάφη αναψυχής, οι οποίες βρίσκονταν στο αυστριακό τμήμα της λίμνης της Κωνσταντίας. Διοικητική απόφαση του 1990 όριζε ότι σε κατοίκους αλλοδαπής μπορούσαν να εκμισθώνονται κατ' ανώτατο όριο 60 θέσεις αγκυροβολήσεως¹⁶. Κατάλογος με τις θέσεις αγκυροβολήσεως που προσφέρονταν σε κατοίκους αλλοδαπής έπρεπε να υποβάλλεται σε ετήσια βάση¹⁷.

52. Στις 10 Ιουλίου 1996 (18 μήνες μετά την ένταξη), εκδόθηκε νέα ατομική διοικητική απόφαση, με την οποία κρίθηκε ότι η εταιρία εκμίσθωσε παρανόμως δυο θέσεις αγκυροβολήσεως σε κατοίκους αλλοδαπής τον Ιανουάριο και τον Μάιο του 1995, καθ' υπέρβαση της ποσοστώσεως των 60 θέσεων. Στον E. Ciola επιβλήθηκε πρόστιμο για καθεμιά από τις εν λόγω παραβιάσεις της διοικητικής αποφάσεως του 1990¹⁸. Ο E. Ciola προσέφυγε κατά της αποφάσεως του 1996 περί επιβολής προστίμου. Η υπόθεση παραπέμφθηκε στο Δικαστήριο και το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου αφορούσε ρητώς το *ratione temporis* πεδίο εφαρμογής της εν λόγω απαγορεύσεως, δεδομένου ότι η αρχική διοικητική απόφαση είχε καταστεί απρόσβλητη πριν από την ένταξη.

53. Το Δικαστήριο, στην αρχή του σκεπτικού του, επιβεβαίωσε ότι η ποσόστωση των θέσεων αγκυροβολήσεως για κατοίκους αλλοδαπής αντέβαινε στους κανόνες για την ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών. Ωστόσο, το Δικαστήριο συμπλήρωσε ότι «η διαφορά δεν έχει σχέση με την τύχη της διοικητικής πράξεως αυτής καθεαυτής, εν προκειμένω της αποφάσεως της 9ης Αυγούστου 1990, αλλά με το ζήτημα μήπως μια τέτοια πράξη πρέπει να μη λαμβάνεται υπόψη, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως

13 Απόφαση της 10ης Ιανουαρίου 2006, Ynos (C-302/04, EU:C:2006:9).

14 Απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2016, Nemec (C-256/15, EU:C:2016:954).

15 Απόφαση της 29ης Απριλίου 1999 (C-224/97, EU:C:1999:212).

16 Απόφαση της 29ης Απριλίου 1999, Ciola (C-224/97, EU:C:1999:212, σκέψεις 3 και 4).

17 Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Mischo στην υπόθεση Ciola (C-224/97, EU:C:1998:598, σημείο 5).

18 Απόφαση της 29ης Απριλίου 1999, Ciola (C-224/97, EU:C:1999:212, σκέψη 8), προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Mischo στην υπόθεση Ciola (C-224/97, EU:C:1998:598, σημείο 6).

της νομιμότητας της κυρώσεως που επιβάλλεται [μετά την ημερομηνία εντάξεως] για τη μη εκπλήρωση απορρέουσας από την πράξη αυτή υποχρεώσεως, λόγω του ασυμβάτου της πράξεως με την αρχή της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών»¹⁹. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η πράξη αυτή πρέπει να μη λαμβάνεται υπόψη.

54. Στην υπό κρίση υπόθεση, ο αναιρεσείων επικαλείται την απόφαση Cioła υπολαμβάνοντας ότι από την απόφαση αυτή προκύπτει ότι όποιος υφίσταται τα αρνητικά αποτελέσματα μιας διοικητικής αποφάσεως έχει δικαίωμα να ζητήσει την εξάλειψη των αποτελεσμάτων αυτών, σε περίπτωση που, θεωρητικά, η διοικητική απόφαση *θα ήταν* ασυμβίβαστη με τους νέους κανόνες δικαίου, αν είχε εκδοθεί μετά την έναρξη ισχύος των νέων αυτών κανόνων.

55. Ωστόσο, από την απόφαση Cioła δεν συνάγεται τέτοιο συμπέρασμα. Στην υπόθεση Cioła, ο προσφεύγων προσέβαλε το κύρος ενός προστίμου που επιβλήθηκε με απόφαση *μεταγενέστερη της ενάρξεως* ισχύος των κανόνων για την ελεύθερη κυκλοφορία στην Αυστρία. Επιπλέον, το πρόστιμο επιβλήθηκε *λόγω πράξεων* που διενήργησε η εταιρία του E. Cioła –ήτοι λόγω της εκμισθώσεως θέσεων αγκυροβολήσεως τον Ιανουάριο και τον Μάιο του 1995–, οι οποίες ήταν επίσης μεταγενέστερες της εντάξεως.

56. Επομένως, είναι σαφές ότι στην υπόθεση Cioła επρόκειτο για νέα εφαρμογή της νέας νομοθεσίας που ήταν μεταγενέστερη της εντάξεως, πράγμα που ήταν λογικά αναγκαίο για την εκτίμηση μιας νέας καταστάσεως. Τα μεταγενέστερα της εντάξεως πραγματικά περιστατικά (εκμίσθωση των θέσεων αγκυροβολήσεως) έπρεπε να αξιολογηθούν και να εξετασθεί αν είναι σύμφωνα προς τη μεταγενέστερη της εντάξεως νέα νομοθεσία (εθνική νομοθεσία που προσαρμόστηκε προκειμένου να συνάδει στο εξής με τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης που άρχιζαν να ισχύουν). Επιπλέον, ήταν σαφές ότι δεν συνέτρεχε περίπτωση «εξαλείψεως» των (προγενέστερων) αποτελεσμάτων της αποφάσεως του 1990 υπό την προβαλλόμενη από τον αναιρεσείοντα έννοια. Το Δικαστήριο δεν ανέφερε ότι η εν λόγω απόφαση έπρεπε να επανεξετασθεί ή ότι έπρεπε να καταβληθεί αποζημίωση για την προγενέστερη ύπαρξή της. Αντιθέτως, αυτό που απαιτήθηκε ήταν απλώς να μην εξακολουθήσει να εφαρμόζεται η εν λόγω προγενέστερη απόφαση, η οποία είχε καταστεί ασύμβατη προς τη νέα, μεταγενέστερη του 1995, νομοθεσία, στις περιπτώσεις νέας εφαρμογής της νομοθεσίας, στο πλαίσιο της επιβολής διοικητικών προστίμων σε χρόνο μεταγενέστερο της εντάξεως.

2. Νομολογία που αφορά ειδικά τον τομέα των συντάξεων

57. Η περιγραφείσα στο προηγούμενο τμήμα γενική προσέγγιση εφαρμόζεται και στο πλαίσιο υποθέσεων με αντικείμενο την οδηγία 2000/78 και τα συστήματα ασφαλίσεως γήρατος²⁰. Ωστόσο, το πώς ακριβώς εφαρμόζονται οι κανόνες αυτοί στις επιμέρους υποθέσεις δεν είναι κατ' ανάγκην αυτονόητο. Οι ιδιαιτερότητες των συστημάτων ασφαλίσεως γήρατος δεν μπορούν να αγνοηθούν. Η απόκτηση των δικαιωμάτων και η καταβολή των συντάξεων εκτείνονται σε βάθος δεκαετιών, στη διάρκεια των οποίων η νομοθεσία μπορεί να αλλάξει δραστικά. Το γεγονός ότι οι διαφορές με αντικείμενο συντάξεις μπορεί να αφορούν τόσο σημαντικά χρηματικά ποσά για τα άτομα και, αθροιστικώς, για το κράτος και ιδιωτικά συνταξιοδοτικά ταμεία καθιστά το ζήτημα ακόμη πιο ευαίσθητο.

58. Τούτο αποτελεί πράγματι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό το οποίο διαπνέει τις αποφάσεις που θα εξετασθούν στο παρόν τμήμα και έχουν ως αντικείμενο συντάξεις. Η μεγάλη πλειονότητα των υποθέσεων αυτών αφορούν αποφάσεις επί συντάξεων οι οποίες εκδόθηκαν *μετά* την έναρξη ισχύος των νέων κανόνων.

¹⁹ Απόφαση της 29ης Απριλίου 1999, Cioła (C-224/97, EU:C:1999:212, σκέψεις 25 και 34), η υπογράμμιση δική μου. Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Mischo στην υπόθεση Cioła (C-224/97, EU:C:1998:598, σημεία 40 έως 43).

²⁰ Αποφάσεις της 1ης Απριλίου 2008, Maruko (C-267/06, EU:C:2008:179), και της 10ης Μαΐου 2011, Römer (C-147/08, EU:C:2011:286). Ωστόσο, ορισμένα συστήματα ασφαλίσεως γήρατος εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2000/78, βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 3, αυτής.

α) Προγενέστερα πραγματικά περιστατικά, νέα νομοθεσία και ανάγκη εκδόσεως νέας αποφάσεως

59. Υπάρχουν πολλές αποφάσεις που αφορούν ειδικά τις συντάξεις και στις οποίες το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι κατά τον καθορισμό των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα πραγματικά περιστατικά που είναι προγενέστερα της έναρξης ισχύος των νέων κανόνων περί απαγορεύσεως των διακρίσεων (ιδίως οι περίοδοι υπηρεσίας).

60. Συγκεκριμένα, επί παραδείγματι, οι υποθέσεις Bruno και O'Brien²¹ αφορούσαν την ίση μεταχείριση των εργαζομένων μερικής και πλήρους απασχολήσεως, η οποία προβλέπεται από την οδηγία 97/81/ΕΚ²². Στις εν λόγω υποθέσεις, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι, προκειμένου να κριθεί αν ένα άτομο πληροί τις προϋποθέσεις συνταξιοδότησεως, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και οι περίοδοι μερικής απασχολήσεως που διανύθηκαν πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας²³. Τόσο στην υπόθεση Bruno όσο και στην υπόθεση O'Brien ο καθορισμός των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων θα ελάμβανε χώρα *μετά* την έναρξη ισχύος της οδηγίας²⁴.

61. Ίδια περίπτωση συνέτρεχε και στις υποθέσεις Barber²⁵ και Ten Oever²⁶, οι οποίες είχαν ως αντικείμενο προβαλλόμενες διακρίσεις λόγω φύλου κατά παράβαση του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΟΚ. Στις υποθέσεις αυτές, το συνταξιοδοτικό δικαίωμα καθορίστηκε *μετά* την έναρξη ισχύος του άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΟΚ²⁷.

62. Η υπόθεση Maruko²⁸ είχε ως αντικείμενο την άρνηση αναγνώρισεως δικαιώματος λήψεως συντάξεως επιζώντος ως απόρροια προβαλλόμενης διακρίσεως λόγω γενετήσιου προσανατολισμού, κατά παράβαση της οδηγίας 2000/78. Όπως και στην υπόθεση Ten Oever²⁹, το κρίσιμο συμβάν επήλθε και η νέα απόφαση εκδόθηκε (θάνατος συντρόφου και απόφαση απορρίψεως της αιτήσεως χορηγήσεως συντάξεως επιζώντος) *μετά* τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη³⁰.

63. Οι υποθέσεις Kauer και Duchon αφορούσαν, ουσιαστικά, διακρίσεις λόγω ιθαγένειας³¹. Στις υποθέσεις αυτές, οι ενάγοντες υπέβαλαν αίτηση συνταξιοδότησεως στην Αυστρία *μετά* την ένταξη και ζήτησαν να ληφθούν υπόψη ορισμένα πραγματικά περιστατικά που είχαν συμβεί σε άλλα κράτη μέλη πριν από την ένταξη (στην υπόθεση Kauer, περίοδοι ανατροφής τέκνου στο Βέλγιο, και, στην υπόθεση Duchon, ένα εργατικό ατύχημα στη Γερμανία που προκάλεσε ανικανότητα προς εργασία).

21 Αποφάσεις της 10ης Ιουνίου 2010, Bruno κ.λπ. (C-395/08 και C-396/08, EU:C:2010:329), και της 1ης Μαρτίου 2012, O'Brien (C-393/10, EU:C:2012:110).

22 Οδηγία του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 1997, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία μερικής απασχόλησης που συνήφθη από την UNICE, το CEEP και την CES –Παράρτημα: Συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία μερικής απασχόλησης (ΕΕ 1998, L 14, σ. 9).

23 Απόφαση της 10ης Ιουνίου 2010, Bruno κ.λπ. (C-395/08 και C-396/08, EU:C:2010:329, σκέψη 55), και της 1ης Μαρτίου 2012, O'Brien (C-393/10, EU:C:2012:110, σκέψεις 24 και 25).

24 Στην υπόθεση O'Brien, το 2005. Όσον αφορά την υπόθεση Bruno, το Δικαστήριο δεν το επιβεβαιώνει ρητώς, αλλά το γεγονός ότι ουδείς από τους προσφεύγοντες είχε συνταξιοδοτηθεί προκύπτει εμμέσως από τη σκέψη 12 της εν λόγω αποφάσεως. Με τις προτάσεις της στην υπόθεση Bruno, η γενική εισαγγελέας E. Sharpston ανέφερε ότι, «(ω)ς εκ τούτου, η οδηγία 97/81 διέπει τον υπολογισμό των επίμαχων στην υπόθεση της κύριας δίκης εβδομάδων ως συντάξιμου χρόνου για τη θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος, *καθόσον κανένας προσφεύγων δεν είχε συνταξιοδοτηθεί οριστικά πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας*. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να εκτιμήσει αν συντρέχει εν προκειμένω η περίπτωση αυτή». Προτάσεις της γενικής εισαγγελέας E. Sharpston στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Bruno κ.λπ. (C-395/08 και C-396/08, EU:C:2010:28, σημείο 40).

25 Απόφαση της 17ης Μαΐου 1990 (C-262/88, EU:C:1990:209).

26 Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1993 (C-109/91, EU:C:1993:833).

27 Στην υπόθεση Ten Oever, το προβαλλόμενο δικαίωμα λήψεως συντάξεως επιζώντος γεννήθηκε μετά τον θάνατο της συζύγου το 1988. Ο Douglas Harvey Barber απολύθηκε το 1980.

28 Απόφαση της 1ης Απριλίου 2008 (C-267/06, EU:C:2008:179).

29 Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1993 (C-109/91, EU:C:1993:833).

30 Βλ. απόφαση της 1ης Απριλίου 2008, Maruko (C-267/06, EU:C:2008:179, σκέψη 21).

31 Αποφάσεις της 7ης Φεβρουαρίου 2002, Kauer (C-28/00, EU:C:2002:82), και της 18ης Απριλίου 2002, Duchon (C-290/00, EU:C:2002:234).

64. Συνοψίζοντας, όλες οι προπαρατεθείσες υποθέσεις με αντικείμενο συντάξεις αφορούν περιπτώσεις στις οποίες πραγματικά περιστατικά προγενέστερα της νέας νομοθεσίας λαμβάνονται υπόψη κατά την έκδοση αποφάσεως *μεταγενέστερης* της νέας νομοθεσίας. Τούτο συνάδει απολύτως με τη αντιμετώπιση που υιοθετείται από την προπαρατεθείσα γενική νομολογία: υπάρχει μια συνεχιζόμενη πραγματική κατάσταση σε σχέση με την οποία πρέπει να πραγματοποιηθεί νέα νομική εκτίμηση μετά την έναρξη ισχύος νέας νομοθεσίας. Όταν υφίστανται τέτοιες καταστάσεις, είναι απολύτως λογικό, ιδίως στο πλαίσιο της κοινωνικής ασφάλισης, να λαμβάνονται υπόψη όλα τα κρίσιμα πραγματικά στοιχεία που είναι προγενέστερα της νέας νομοθεσίας.

65. Για τον ανωτέρω λόγο, η εν λόγω νομολογία δεν μπορεί, κατά την άποψή μου, να εφαρμοσθεί στην υπό κρίση υπόθεση, στην οποία τα πραγματικά περιστατικά, η εφαρμοστέα νομοθεσία, καθώς και η ίδια η διοικητική απόφαση προηγούνται χρονικώς της νέας νομοθεσίας. Τα μόνα πραγματικά περιστατικά που είναι μεταγενέστερα της νέας νομοθεσίας είναι οι καταβολές συντάξεως προς τον αναιρεσείοντα.

66. Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο καθότι η φερόμενη ως ενέχουσα διακρίσεις απόφαση, στην υπό κρίση υπόθεση, αφορά την εκτίμηση και την εφαρμογή νομοθεσίας επί πραγματικών περιστατικών τα οποία, αφεαυτών, δεν συνδέονται *άμεσα* με συνταξιοδοτικό δικαίωμα ούτε με υπολογισμό συντάξεως. Η προβαλλόμενη διάκριση αφορά μια πειθαρχική απόφαση η οποία, αφού επιβεβαίωσε τη διάπραξη παραπτώματος από τον αναιρεσείοντα, του επέβαλε διττή πειθαρχική κύρωση³². Δεν αμφισβητείται βεβαίως ότι η απόφαση αυτή είχε αντίκτυπο στη σύνταξη του αναιρεσείοντος³³. Ωστόσο, αντίθετα προς τις υποθέσεις που εξετάστηκαν στο παρόν τμήμα, η υπό κρίση υπόθεση δεν αφορά, επί παραδείγματι, αντικειμενικές προϋποθέσεις θεμελιώσεως δικαιώματος που συναρτώνται με προσωπικές καταστάσεις ή περιόδους απασχολήσεως. Αντιθέτως, αφορά μια υποκείμενη και διακριτή πειθαρχική απόφαση, η οποία συναρτάται με ένα συγκεκριμένο πλέγμα πραγματικών περιστατικών.

β) Υφιστάμενες συντάξεις, νέα νομοθεσία και τρέχουσες περιπτώσεις

67. Η απόφαση Römer³⁴, στην οποία παρέπεμψαν όλοι οι μετέχοντες στη διαδικασία, παρουσιάζει κάποιες διαφορές σε σχέση με όσα παρουσιάστηκαν ανωτέρω. Αξίζει, συνεπώς, να εξετασθεί αναλυτικότερα.

68. Στην υπόθεση Römer ο προσφεύγων είχε, στην πραγματικότητα, ήδη συνταξιοδοτηθεί και ελάμβανε σύνταξη, όταν το 2001 (ήτοι πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2000/78 στην εσωτερική έννομη τάξη) συνήψε σύμφωνο συμβιώσεως με τον άρρενα σύντροφό του. Η αίτηση του Jürgen Römer περί υπαγωγής του στη φορολογική κλίμακα που θα ίσχυε κανονικά σε περίπτωση γάμου (ετεροφύλων)³⁵, και που θα του παρείχε δικαίωμα εισπράξεως υψηλότερης συντάξεως, απορρίφθηκε.

69. Το Δικαστήριο έκρινε επί της ουσίας ότι, στο μέτρο που συνέτρεχε διάκριση, ο J. Römer μπορούσε να απαιτήσει ίση φορολογική μεταχείριση *από την ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας μεταφοράς* της οδηγίας 2000/78 στην εσωτερική έννομη τάξη. Ωστόσο, αντίθετα προς τις λοιπές προπαρατεθείσες υποθέσεις, στην υπόθεση Römer το συνταξιοδοτικό δικαίωμα του προσφεύγοντος είχε κριθεί προτού τεθούν σε εφαρμογή οι νέοι κανόνες. Το επίμαχο ζήτημα ήταν η *συνεχιζόμενη διάκριση* σε συνάρτηση με τις μετέπειτα καταβολές και τη φορολογική κατάσταση του προσφεύγοντος.

70. Ωστόσο, η ανωτέρω υπόθεση διαφέρει από την υπό κρίση υπόθεση, για δυο ιδίως λόγους.

³² Το διατακτικό της αποφάσεως αυτής παρατίθεται στο σημείο 19 των παρουσών προτάσεων.

³³ Βλ. σημεία 21 και 22 των παρουσών προτάσεων.

³⁴ Απόφαση της 10ης Μαΐου 2011 (C-147/08, EU:C:2011:286).

³⁵ Συγκεκριμένα, τη φορολογική κλίμακα του πλασματικού καθαρού εισοδήματος που λαμβανόταν υπόψη για τον υπολογισμό της συντάξεως.

71. Πρώτον, η φορολογική κατάσταση του J. Römer είχε πράγματι καθορισθεί πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2000/78 στην εσωτερική έννομη τάξη, με αποτέλεσμα να πρόκειται, υπό την έννοια αυτή, για «απρόσβλητη» απόφαση. Ωστόσο, η κρίσιμη εθνική νομοθεσία προέβλεπε τη δυνατότητα *αναθεωρήσεως* της φορολογικής μεταχειρίσεως σε περίπτωση *μεταβολής των προσωπικών συνθηκών*. Επομένως, όπως επιβεβαίωσε το Δικαστήριο, βάσει της ισχύουσας εθνικής νομοθεσίας, «εάν οι τασσόμενες [...] προϋποθέσεις [για υπαγωγή σε ευνοϊκότερη φορολογική κλίμακα] πληρούνται σε χρόνο μεταγενέστερο της ημερομηνίας κατά την οποία αρχίζει να καταβάλλεται η σύνταξη γήρατος, [η κλίμακα αυτή] εφαρμόζεται από τον χρόνο αυτόν και εφόσον ζητηθεί από τον ενδιαφερόμενο [...]»³⁶.

72. Συνεπώς, στην υπόθεση Römer υπήρχε ένας μηχανισμός που επέτρεπε την έκδοση νέων αποφάσεων, στο πλαίσιο του οποίου λαμβάνονταν υπόψη νέες και κρίσιμες για τον σκοπό του υπολογισμού των παροχών κοινωνικής ασφάλισης μεταβολές των προσωπικών συνθηκών.

73. Δεύτερον και σημαντικότερο, αφήνοντας κατά μέρος την προμνησθείσα ρήτρα αναθεωρήσεως, η απόφαση Römer αφορά τον τρόπο κατά τον οποίο νέοι κανόνες (ήτοι η οδηγία 2000/78) μπορούν να εφαρμοσθούν στην *τρέχουσα προσωπική κατάσταση* ενός ατόμου, προκειμένου να αναθεωρηθεί *απόφαση σχετική με τα συνταξιοδοτικά του δικαιώματα*.

74. Τούτο είναι, κατά την άποψή μου, εντελώς διαφορετικό από το είδος της διαχρονικής εφαρμογής υπέρ του οποίου τάσσεται εν προκειμένω ο αναιρεσείων. Στην υπό κρίση υπόθεση, αυτό που προτείνεται δεν είναι η (προβλεπόμενη από τον νόμο) συνεκτίμηση των προσωπικών συνθηκών με σκοπό την αναπροσαρμογή για το μέλλον, αλλά η αναθεώρηση, υπό το πρίσμα νέων κανόνων δικαίου, ενός *πλέγματος συντελεσμένων πραγματικών περιστατικών* τα οποία έλαβαν χώρα προ πολλών ετών και μιας *πειθαρχικής αποφάσεως* η οποία εκδόθηκε σε σχέση με αυτά, με σκοπό την τροποποίηση των αλυσιδωτών αποτελεσμάτων τους επί των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.

γ) *Εξαιρέσεις από τον κανόνα;*

75. Πράγματι υπάρχουν μεμονωμένες αποφάσεις του Δικαστηρίου επί υποθέσεων στις οποίες η απόφαση χορηγήσεως συντάξεως και όλα τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά φαίνεται ότι προηγούνται χρονικώς των νέων κανόνων. Με άλλα λόγια, έχει εκδοθεί απόφαση περί χορηγήσεως συντάξεως (ή περί μη χορηγήσεως) και περί της εκτάσεως του συνταξιοδοτικού δικαιώματος, αλλά γίνεται επίκληση νέων κανόνων, με σκοπό την επανεξέταση της αποφάσεως αυτής, χωρίς να υπάρχουν νέα πραγματικά περιστατικά ή μεταβολή των προσωπικών συνθηκών.

76. Ωστόσο, τέτοιες αποφάσεις σπανίζουν στην πράξη και, κατόπιν προσεκτικότερης εξετάσεως, είναι εύκολο να διακριθούν. Στην υπόθεση P.³⁷, η προσφεύγουσα ήταν διαζευγμένη με υπάλληλο της Επιτροπής. Κατά τον χρόνο θανάτου του υπαλλήλου, η P. δεν είχε δικαίωμα λήψεως συντάξεως επιζώντος, επειδή η «υπαιτιότητα» για το διαζύγιο δεν είχε επιρριφθεί μόνο στον αποβιώσαντα σύζυγο. Μόλις λίγους μήνες μετά τον θάνατο, νέοι κανόνες τέθηκαν σε ισχύ, βάσει των οποίων η P. θα είχε δικαίωμα λήψεως συντάξεως επιζώντος³⁸. Το Δικαστήριο τελικώς εφάρμοσε τους νέους κανόνες, βάσει των οποίων η P. απέκτησε δικαίωμα λήψεως συντάξεως από την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος των νέων αυτών κανόνων.

36 Απόφαση της 10ης Μαΐου 2011, Römer (C-147/08, EU:C:2011:286, σκέψη 19).

37 Απόφαση της 5ης Φεβρουαρίου 1981, P. κατά Επιτροπής (40/79, EU:C:1981:32).

38 Κατ' ουσίαν, καταργήθηκε η προϋπόθεση της αποκλειστικής υπαιτιότητας του αποβιώσαντος και αντικαταστάθηκε από την προϋπόθεση ο επιζών να μην είναι *αποκλειστικά* υπαίτιος.

77. Εντούτοις, η υπόθεση P. έφερε ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Η Επιτροπή, στην πραγματικότητα, ετάχθη μετ' επιτάσεως υπέρ της εφαρμογής των νέων κανόνων (αμφισβήτησε την καταβολή συντάξεως για άλλους λόγους). Άλλα θεσμικά όργανα είχαν εφαρμόσει τους κανόνες με άμεσο αποτέλεσμα και η τυχόν παράλειψη τέτοιας εφαρμογής θα συνεπαγόταν, κατά την Επιτροπή, διάκριση μεταξύ των υπαλλήλων. Επιπλέον, η αρχική απόφαση απορρίψεως της αιτήσεως της P. περί χορηγήσεως συντάξεως είχε, στην πράξη, εκδοθεί ορισμένες ημέρες *μετά* την έναρξη ισχύος των νέων κανόνων (καίτοι ο θάνατος του πρώην συζύγου είχε προηγηθεί αυτής).

78. Στην υπόθεση Brock είχε χορηγηθεί στην προσφεύγουσα σύνταξη αναπηρίας το 1958. Το 1961 η εν λόγω σύνταξη μετετράπη σε σύνταξη γήρατος³⁹. Κρίσιμο ήταν κατ' ουσίαν το ζήτημα αν είχαν εφαρμογή νέοι κανόνες που απαιτούσαν τον συνυπολογισμό των καταβληθεισών σε άλλα κράτη μέλη εισφορών και που είχαν τεθεί σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1964. Το Δικαστήριο απάντησε καταφατικά.

79. Κατά την άποψή μου, είναι σημαντικό ότι στην υπόθεση εκείνη η κρίσιμη νομοθεσία περιλάμβανε διάταξη η οποία *προέβλεπε ρητώς την αναθεώρηση των συντάξεων που είχαν υπολογισθεί πριν από την έναρξη ισχύος* της εν λόγω νομοθεσίας.

80. Ωστόσο, το πιο σημαντικό στοιχείο που διακρίνει τις υποθέσεις P. και Brock από την υπό κρίση υπόθεση είναι ότι στις υποθέσεις εκείνες οι κρίσιμες διοικητικές αποφάσεις αφορούσαν την εκτίμηση των *προϋποθέσεων χορηγήσεως της συντάξεως υπό το πρίσμα νέων κανόνων δικαίου*.

81. Τούτο διαφέρει προδήλως από την *εκτίμηση προγενέστερης συμπεριφοράς υπό το πρίσμα νέων κανόνων δικαίου*, προκειμένου να διαπιστωθεί πόσο θα διέφερε μια (πειθαρχική) απόφαση και τα αλυσιδωτά αποτελέσματά της επί των μετέπειτα συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων.

82. Συγκεκριμένα, επί παραδείγματι, στην υπόθεση P. η διαζευγμένη δεν ζήτησε επανεξέταση του διαζυγίου της, προκειμένου να διαπιστωθεί αν ο πρώην σύζυγός της έφερε την αποκλειστική ευθύνη. Στην υπόθεση Brock, το άτομο που κατέστη ανίκανο προς εργασία δεν ζήτησε επανεκτίμηση των συνθηκών του ατυχήματός του, προκειμένου να διαπιστωθεί αν αυτό μπορούσε να χαρακτηριστεί ως εργατικό ατύχημα. Οι αποφάσεις που εκδόθηκαν σχετικά με την ευθύνη για το διαζύγιο ή το ατύχημα ήταν απρόσβλητες, όπως απρόσβλητη είναι και η εκδοθείσα πειθαρχική απόφαση στην υπό κρίση υπόθεση.

83. Συνοψίζοντας, ορισμένες αποφάσεις, όπως αυτές στις υποθέσεις P. και Brock, έχουν, εκ πρώτης όψεως, πράγματι μια «εντονότερα αναδρομική χροιά» σε σύγκριση με άλλες υποθέσεις, όπως αυτές που εξετάστηκαν ανωτέρω. Ωστόσο, πέραν του γεγονότος ότι πρόκειται για σχετικώς παλαιές και μεμονωμένες υποθέσεις, αυτές μπορούν να διακριθούν σαφώς από την υπό κρίση υπόθεση. Σε κάθε περίπτωση, είναι, κατά την άποψή μου, σαφές ότι οι αποφάσεις αυτές δεν μπορούν να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι η έκδοση νέων κανόνων παρέχει απόλυτο δικαίωμα να ζητηθεί να αναθεωρηθούν, υπό το πρίσμα των νέων αυτών κανόνων, οι υποκείμενες και προγενέστερες διοικητικές αποφάσεις, οι οποίες έχουν πάντως καταστεί οριστικές, και να επέλθουν οι αντίστοιχες αναπροσαρμογές στις καταβολές συντάξεως.

³⁹ Απόφαση της 14ης Απριλίου 1970 (68/69, EU:C:1970:24).

δ) *Μεταβατικές διατάξεις*

84. Τέλος, μια ακόμη νομολογιακή τάση στον τομέα των συντάξεων, η οποία αξίζει να εξετασθεί, αφορά την οδηγία 79/7/ΕΟΚ⁴⁰. Η οδηγία αυτή επέτασσε την εφαρμογή, από τα κράτη μέλη, της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη τροποποίησαν την εθνική νομοθεσία που ρύθμιζε τις παροχές, προκειμένου να άρουν τις διακρίσεις λόγω φύλου.

85. Οι εν λόγω νομοθετικές αλλαγές είχαν ως αποτέλεσμα την υποβολή πολλών αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο. Στο μέτρο που σχετίζονται με την υπό κρίση υπόθεση, οι υποθέσεις αυτές αφορούσαν αιτούσες των οποίων η αίτηση περί λήψεως παροχών κοινωνικής ασφάλισης είχε απορριφθεί, δυνάμει εθνικών κανόνων που ενείχαν διακρίσεις, με απόφαση εκδοθείσα *πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς* της οδηγίας στην εσωτερική νομοθεσία. Οι αιτούσες αυτές ζητούσαν να λάβουν τις παροχές αυτές *μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς* κατ' εφαρμογή των νέων κανόνων που δεν ενείχαν διακρίσεις.

86. Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου επιβεβαίωσαν επανειλημμένα ότι τα αποτελέσματα της διακρίσεως έπρεπε να αρθούν μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς. Ωστόσο, κατόπιν προσεκτικότερης εξετάσεως, προκύπτει ότι και αυτές οι υποθέσεις διαφέρουν πολύ από την υπό κρίση υπόθεση.

87. Επί παραδείγματι, στην υπόθεση *Borrie Clarke*⁴¹, η εθνική νομοθεσία επέβαλλε στις γυναίκες που υπέβαλλαν αίτηση λήψεως συντάξεως αναπηρίας μια πρόσθετη προϋπόθεση, σε σύγκριση με τους άνδρες (ήτοι την αδυναμία εκτελέσεως οικιακών εργασιών). Η αιτούσα δεν πληρούσε την πρόσθετη αυτή προϋπόθεση και η αίτησή της περί λήψεως συντάξεως απερρίφθη το 1983. Η εθνική νομοθεσία τροποποιήθηκε εν συνεχεία, προκειμένου να συμμορφωθεί με την οδηγία. Η σύνταξη αναπηρίας αντικαταστάθηκε από επίδομα αναπηρίας και τέθηκαν νέες προϋποθέσεις, οι οποίες ήταν κοινές για αμφότερα τα φύλα. Ωστόσο, στο πλαίσιο της μεταβάσεως στο νέο καθεστώς, όσοι ελάμβαναν συντάξεις αναπηρίας πριν από την έναρξη ισχύος της νέας νομοθεσίας έλαβαν αυτοδικαίως επίδομα αναπηρίας χωρίς να απαιτείται, στην περίπτωσή τους, να πληρούνται οι νέες προϋποθέσεις. Ως εκ τούτου, οι μεταβατικές διατάξεις εν τέλει επιβεβαίωναν και διαιώνιζαν τη διάκριση.

88. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι, «αν, από [την ημερομηνία μεταφοράς στην εσωτερική έννομη τάξη], ένας άνδρας που βρίσκεται στην ίδια κατάσταση με μια γυναίκα έχει αυτομάτως δικαίωμα για την καινούρια παροχή βαριάς αναπηρίας, βάσει των προαναφερθεισών μεταβατικών διατάξεων, χωρίς να χρειάζεται να αποδείξει το δικαίωμα του αυτό, η γυναίκα έχει επίσης το ίδιο δικαίωμα, χωρίς να πρέπει να συγκεντρώνει τη συμπληρωματική προϋπόθεση που ίσχυε πριν από την ημερομηνία αυτή μόνο για τις έγγαμες γυναίκες»⁴².

89. Κατά την άποψή μου, η περίπτωση της υποθέσεως *Borrie Clarke* είναι παρεμφερής με εκείνες των άλλων υποθέσεων που είχαν ως αντικείμενο συντάξεις και που εξετάστηκαν ήδη στο τμήμα α' των παρουσών προτάσεων. Οι μεταβατικές διατάξεις συνιστούσαν εν τέλει νέα εφαρμογή για το μέλλον (ή τουλάχιστον ανανέωση της προγενέστερης αποφάσεως υπό το πρίσμα της νέας νομοθεσίας) των κανόνων που ενείχαν διακρίσεις. Ως εκ τούτου, η εν λόγω νομολογιακή τάση μπορεί ομοίως να διακριθεί σαφώς από την υπό κρίση υπόθεση.

90. Πανομοιότυπες καταστάσεις απαντούν και σε άλλες αποφάσεις του Δικαστηρίου, καίτοι αφορούν διαφορετικών ειδών παροχές⁴³.

40 Οδηγία του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 160).

41 Απόφαση της 24ης Ιουνίου 1987 (384/85, EU:C:1987:309).

42 Απόφαση της 24ης Ιουνίου 1987, *Borrie Clarke* (384/85, EU:C:1987:309, σκέψη 12).

43 Βλ., επί παραδείγματι, απόφαση της 8ης Μαρτίου 1988, *Dik κ.λπ.* (80/87, EU:C:1988:133).

3. Ενεργές σχέσεις

91. Με τις γραπτές παρατηρήσεις της, η Επιτροπή αναφέρθηκε επίσης στην υπόθεση *Österreichischer Gewerkschaftsbund*⁴⁴, συγκρίνοντας την υπό κρίση υπόθεση με την εκεί περίπτωση συνεχιζόμενης διακρίσεως σε συνάρτηση με τη μηνιαία καταβολή αποδοχών. Η σύγκριση αυτή κινείται στο ίδιο πνεύμα με τα επιχειρήματα του αναιρεσείοντος με τα οποία γίνεται επανειλημμένως αναφορά στη συνεχιζόμενη διάκριση που λαμβάνει χώρα με τη μορφή μειωμένων καταβολών συντάξεως πραγματοποιούμενων σε τακτά διαστήματα.

92. Στον βαθμό που η επισήμανση της εν λόγω νομολογιακής τάσεως μπορεί να θεωρηθεί ότι στηρίζει επιχείρημα διαφορετικό από αυτό που εξετάσθηκε στο προηγούμενο τμήμα, αδυνατώ να αντιληφθώ με ποιον τρόπο μπορεί να στηρίζει τους ισχυρισμούς του αναιρεσείοντος. Κατά την άποψή μου, και η νομολογία αυτή είναι απλώς διαφορετική.

93. Στην υπόθεση *Österreichischer Gewerkschaftsbund*⁴⁵ η αυστριακή νομοθεσία, για τους σκοπούς του υπολογισμού της αμοιβής που καταβαλλόταν στους συμβασιούχους δασκάλους, προέβλεπε ότι λαμβάνεται πλήρως υπόψη προηγούμενη διδακτική εμπειρία αποκτηθείσα στην Αυστρία. Η διδακτική εμπειρία σε άλλα κράτη μέλη συνυπολογιζόταν μόνο σε περιορισμένη έκταση. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο εν λόγω περιορισμός αντέβαινε στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων. Επίσης έκρινε ότι, προκειμένου να αρθεί η διάκριση, η διδακτική εμπειρία σε άλλα κράτη μέλη έπρεπε να συνυπολογίζεται πλήρως, ακόμη και αν είχε αποκτηθεί *πριν από την ένταξη της Αυστρίας*.

94. Η απόφαση *Österreichischer Gewerkschaftsbund* είναι, στην πραγματικότητα, μία από τις αποφάσεις στις οποίες το Δικαστήριο έκρινε κατ' ουσίαν ότι στις σχέσεις εργασίας μπορεί να απαιτηθεί να ληφθούν υπόψη, κατά τον υπολογισμό των αμοιβών των υπαλλήλων, πραγματικά περιστατικά προγενέστερα της ενάρξεως ισχύος των νέων κανόνων, εφόσον αυτά είναι κρίσιμα για την εκτίμηση αυτή βάσει του νέου νομικού καθεστώτος⁴⁶. Συγκεκριμένα, επί παραδείγματι, σε μια σειρά αποφάσεων, με πρώτη την απόφαση *Hütter*, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι διατάξεις του αυστριακού δικαίου που λάμβαναν υπόψη επαγγελματική εμπειρία αποκτηθείσα πριν από την ηλικία των δεκαοκτώ ετών για τον καθορισμό των μισθολογικών κλιμακίων των δημοσίων υπαλλήλων αντέβαινε στην προβλεπόμενη στην οδηγία 2000/78 απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ηλικίας⁴⁷. Προκειμένου να αρθεί η διάκριση, τα μισθολογικά κλιμάκια έπρεπε να αναπροσαρμοσθούν, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων στις οποίες η σχετική εμπειρία είχε αποκτηθεί πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας αυτής στην εσωτερική έννομη τάξη.

95. Κατά την άποψή μου, δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί απευθείας σύγκριση μεταξύ τέτοιων υποθέσεων, οι οποίες αφορούν μισθολογικές αναπροσαρμογές που πραγματοποιούνται προς άρση διακρίσεων, και υποθέσεων όπως η υπό κρίση υπόθεση, για έναν απλό λόγο: σε υποθέσεις όπως η *Österreichischer Gewerkschaftsbund* η σχέση εργασίας ήταν *ενεργή*, με ενεστώτα αμοιβαία δικαιώματα και υποχρεώσεις. Ο υπάλληλος έχει ορισμένο βαθμό ή κλιμάκιο και συγκεκριμένο αριθμό ετών σχετικής εμπειρίας, που χρησιμοποιείται κάθε μήνα ως βάση υπολογισμού των αποδοχών του. Επομένως, κάθε μήνα πραγματοποιείται «ανανέωση», ήτοι εκ νέου εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας για τους σκοπούς του κατάλληλου υπολογισμού των αποδοχών, ο οποίος χρήζει συνεχών

⁴⁴ Απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 2000 (C-195/98, EU:C:2000:655).

⁴⁵ Απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 2000, *Österreichischer Gewerkschaftsbund* (C-195/98, EU:C:2000:655).

⁴⁶ Βλ., επί παραδείγματι, αποφάσεις της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513), της 26ης Οκτωβρίου 2006, Επιτροπή κατά Ιταλίας (C-371/04, EU:C:2006:668), και της 18ης Ιουνίου 2009, *Hütter* (C-88/08, EU:C:2009:381).

⁴⁷ Αποφάσεις της 18ης Ιουνίου 2009, *Hütter* (C-88/08, EU:C:2009:381), της 28ης Ιανουαρίου 2015, *Starjakob* (C-417/13, EU:C:2015:38), και της 14ης Μαρτίου 2018, *Stollwitzer* (C-482/16, EU:C:2018:180).

αναπροσαρμογών υπό το πρίσμα της νέας νομοθεσίας και των μεταβολών της προσωπικής καταστάσεως⁴⁸. Τούτο είναι πράγματι παρεμφερές, σε ορισμένο βαθμό, με την κατάσταση στην υπόθεση *Römer*, στην οποία συγκεκριμένες νομοθετικές διατάξεις που αφορούσαν τη μεταβολή της προσωπικής καταστάσεως του αιτούντος καθιστούσαν δυνατή μια παρεμφερή «ανανέωση»⁴⁹.

96. Αντιθέτως, σε περιπτώσεις όπως αυτή της υπό κρίση υποθέσεως, η σχέση εργασίας έχει λήξει⁵⁰, όλα τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα έχουν αποκτηθεί σε πολύ προγενέστερο χρόνο και έχει εκδοθεί, το 1975, και καταστεί οριστική, πειθαρχική απόφαση για την κατά 25 % περικοπή της σύνταξης βάσει προγενέστερων γεγονότων. Τα πρακτικά αποτελέσματα της αποφάσεως εξακολουθούν να είναι αισθητά, όπως μπορεί να συμβαίνει με οποιοδήποτε προγενέστερο γεγονός, αλλά δεν υφίσταται πλέον ενεργή σχέση η οποία θα απαιτούσε νέα (επαν)εκτίμηση βάσει της νέας νομοθεσίας. Δεν υφίστανται προγενέστερα πραγματικά περιστατικά τα οποία συνεχίζουν να είναι κρίσιμα. Υπό την έννοια αυτή, τα έννομα αποτελέσματα των προγενέστερων πραγματικών περιστατικών έχουν πράγματι παύσει.

4. Επανεξέταση προγενέστερων αποφάσεων

97. Τέλος, χάριν πληρότητας, επισημαίνεται ότι το δίκαιο της Ένωσης, πέραν των κανόνων που αφορούν τη διαχρονική εφαρμογή νέων κανόνων επί προγενέστερων πραγματικών περιστατικών και/ή επί ενεργών έννομων σχέσεων, προβλέπει περιορισμένη υποχρέωση επανεξετάσεως προγενέστερων αποφάσεων που δεν συνάδουν με το δίκαιο της Ένωσης.

98. Η νομολογία του Δικαστηρίου τονίζει τη σημασία της αρχής του δεδικασμένου για λόγους τόσο σταθερότητας του δικαίου και των έννομων σχέσεων όσο και ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Δεν πρέπει να μπορεί να τίθεται ζήτημα κύρους των αποφάσεων που έχουν καταστεί πλέον απρόσβλητες, μετά την εξάντληση των προβλεπόμενων ενδίκων βοηθημάτων ή μετά την εκπνοή των προθεσμιών που τάσσονται για την άσκηση των ενδίκων βοηθημάτων αυτών⁵¹. Τούτο δε ισχύει, έστω και αν, σε αντίθετη περίπτωση, θα παρεχόταν σε εθνικό δικαστήριο η δυνατότητα να άρει παραβίαση του δικαίου της Ένωσης από την επίμαχη απόφαση⁵².

99. Πράγματι οι αποφάσεις που έχουν καταστεί απρόσβλητες μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επανεξετάσεως, αλλά μόνον εφόσον συντρέχουν πραγματικά εξαιρετικές περιστάσεις. Στις περιστάσεις αυτές καταλέγεται η περίπτωση κατά την οποία έχει γίνει εσφαλμένη ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης χωρίς να έχει υποβληθεί προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο και ο ενδιαφερόμενος παραπονέθηκε στο διοικητικό όργανο μόλις έλαβε γνώση σχετικής αποφάσεως του Δικαστηρίου⁵³.

100. Ωστόσο, αφήνοντας κατά μέρος το ζήτημα πότε ακριβώς μπορεί να θεωρηθεί ότι συντρέχουν «εξαιρετικές περιστάσεις», ο κοινός παρονομαστής αυτών των λίγων υποθέσεων στις οποίες επιβλήθηκε τέτοια υποχρέωση ήταν βεβαίως το ότι η ασυμβατότητα *υπήρχε ήδη* κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως σε εθνικό επίπεδο. Επομένως, η αρχική απόφαση παραβίαζε ήδη το δίκαιο της Ένωσης.

48 Εφαρμόζοντας και εδώ τους γενικούς κανόνες κατά τους οποίους, στις ενεργές έννομες σχέσεις, όπως, επί παραδείγματι, στις περιπτώσεις συμβάσεων που έχουν συναφθεί υπό το προγενέστερο νομικό καθεστώς, το συγκεκριμένο περιεχόμενο των αμοιβαίων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων πρέπει να τροποποιείται για το μέλλον, προκειμένου να συνάδει με τη νέα νομοθεσία – βλ. περαιτέρω, επί παραδείγματι, προτάσεις μου στην υπόθεση *Nemes* (C-256/15, EU:C:2016:619, σημείο 41).

49 Σημεία 67 έως 74 των παρουσών προτάσεων.

50 Διευκρινίζεται με τη διάταξη περί παραπομπής ότι, τυπικά, η «εν ενεργεία σχέση εργασίας» έχει μετατραπεί σε «σχέση συνταξιοδότησεως». Η ουσία είναι εν προκειμένω ότι ο δημόσιος υπάλληλος έχει παύσει πλέον να είναι εν ενεργεία.

51 Βλ., επί παραδείγματι, απόφαση της 11ης Νοεμβρίου 2015, *Klausner Holz Niedersachsen* (C-505/14, EU:C:2015:742, σκέψη 38 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

52 Αποφάσεις της 1ης Ιουνίου 1999, *Eco Swiss* (C-126/97, EU:C:1999:269, σκέψεις 46 και 47), και της 16ης Μαρτίου 2006, *Kapferer* (C-234/04, EU:C:2006:178, σκέψη 21).

53 Τέτοιες εξαιρετικές περιστάσεις εξετάστηκαν στο πλαίσιο των αποφάσεων της 13ης Ιανουαρίου 2004, *Kühne & Heitz* (C-453/00, EU:C:2004:17, σκέψη 28), και της 18ης Ιουλίου 2007, *Lucchini* (C-119/05, EU:C:2007:434, σκέψη 63).

101. Στην υπό κρίση υπόθεση, αντιθέτως, κατά τον χρόνο εκδόσεως των κρίσιμων αποφάσεων (τόσο της πειθαρχικής αποφάσεως όσο και της αποφάσεως χορηγήσεως συντάξεως στον αναιρεσείοντα), η Αυστρία δεν ήταν κράτος μέλος και η οδηγία 2000/78 δεν είχε ακόμα εκδοθεί. Επιπλέον, κατά την άποψη της Αυστριακής Κυβερνήσεως, την οποία δεν αντικρούει ο αναιρεσείων, η πειθαρχική απόφαση ήταν σύμφωνη με το εθνικό δίκαιο κατά την έκδοσή της το 1974.

102. Συνεπώς, δεν συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την επανεξέταση των απρόσβλητων διοικητικών αποφάσεων που έχουν εκδοθεί στην υπό κρίση υπόθεση, πολλώ δε μάλλον δεν υφίσταται κάποιος λόγος που θα μπορούσε να δικαιολογήσει έναν γενικότερο και ευρύτερης εφαρμογής κανόνα για τη διαχρονική εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, ο οποίος θα απέβλεπε στην επίτευξη του ίδιου αποτελέσματος.

5. Εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση

103. Τα κύρια συμπεράσματα που μπορούν να συναχθούν από τις προεκτεθείσες διαφορετικές νομολογιακές τάσεις είναι τα εξής.

104. Πρώτον, η νομολογία του Δικαστηρίου για τα διαχρονικά αποτελέσματα της νέας νομοθεσίας και τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα επικεντρώνεται ως επί το πλείστον σε περιπτώσεις στις οποίες το συνταξιοδοτικό δικαίωμα κρίθηκε *μετά* την έναρξη ισχύος της νέας νομοθεσίας.

105. Δεύτερον, η νομολογία για τις ενεργές σχέσεις (εργασίας) και την αναπροσαρμογή των μισθολογικών κλιμακίων και των μηνιαίων αποδοχών δεν μπορεί να εφαρμοσθεί στις περιπτώσεις καταβολής συντάξεων οι οποίες έχουν υπολογισθεί και ήδη εξοφληθεί (πολύ) πριν από την έναρξη εφαρμογής της νέας νομοθεσίας.

106. Τρίτον, δεν μπορεί να βρει στέρεο έρεισμα στη νομολογία του Δικαστηρίου η πιο ακραία πρόταση κατά την οποία τα συνεχιζόμενα αποτελέσματα που έχουν επί των καταβολών συντάξεως οι διοικητικές αποφάσεις που έχουν καταστεί οριστικές *πριν* από την έναρξη ισχύος της νέας νομοθεσίας πρέπει να επανεξετάζονται, λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο κατά τον οποίο θα είχε εφαρμοστεί η νέα νομοθεσία. Επιπλέον, η άποψη αυτή αντιβαίνει στην πάγια νομολογία του Δικαστηρίου για το δεδικασμένο.

107. Επιχείρησα ήδη να διακρίνω την υπό κρίση υπόθεση και να εξηγήσω για ποιο λόγο δεν εμπίπτει σε καμία από τις κατηγορίες που προεκτέθηκαν στα οικεία τμήματα των παρουσών προτάσεων. Εν ολίγοις, φρονώ ότι, στην υπό κρίση υπόθεση, η υποχρεωτική συνταξιοδότηση και ο καθορισμός των περισταλέντων συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων είχαν ήδη καταστεί «οριστική κατάσταση», κατά την έννοια της νομολογίας που παρατέθηκε στο σημείο 46 των παρουσών προτάσεων, προτού λήξει η προθεσμία μεταφοράς της οδηγίας 2000/78 στην εσωτερική έννομη τάξη. Οι συνεχιζόμενες καταβολές συντάξεως στον αναιρεσείοντα δεν μπορούν να λογισθούν ως τα «μελλοντικά αποτελέσματα» μιας καταστάσεως που γεννήθηκε πριν από την εν λόγω οδηγία, κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου, ώστε τα αποτελέσματα αυτά να πρέπει να αρθούν ή να τροποποιηθούν.

108. Η πειθαρχική απόφαση προσεβλήθη ήδη ανεπιτυχώς κατά τη δεκαετία του '70. Το νομικό ζήτημα του καθεστώτος του αναιρεσείοντος ως συνταξιούχου αστυνομικού υπαλλήλου και η περικοπή της συντάξεώς του είχαν ήδη οριστικοποιηθεί κατά τον χρόνο εκείνο. Ο αναιρεσείων λαμβάνει τη σύνταξή του από το 1976. Δεν έχει εκδοθεί ούτε έπρεπε να έχει εκδοθεί νέα απόφαση μετά τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2000/78 στην εσωτερική έννομη τάξη.

109. Επιπλέον, όλα τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υποθέσεως, στα οποία στηρίχθηκε η πειθαρχική απόφαση, συνέβησαν κατά τη δεκαετία του '70. Επομένως, σε αντίθεση προς την υπόθεση *Römer*, δεν υφίστανται τρέχοντα πραγματικά περιστατικά σχετικά με τη συνεχιζόμενη προσωπική κατάσταση του αναιρεσειόντος τα οποία υπόκεινται σε επανεκτίμηση υπό το πρίσμα της οδηγίας 2000/78.

110. Φρονώ ότι υποθέσεις όπως η *Brock* και η *P.* δεν μπορούν να θεμελιώσουν ένα γενικό επιχείρημα ότι υφίσταται δικαίωμα αναθεωρήσεως των καταβολών συντάξεως, υπό την έννοια της αναδρομικής εφαρμογής νέων κανόνων επί προϋφιστάμενης αποφάσεως, που ασκεί επιρροή επί του συνταξιοδοτικού δικαιώματος και επί του ύψους της καταβαλλόμενης συντάξεως. Επίσης, κατά την άποψή μου, οι υποθέσεις *Brock* και *P.* είναι πολύ διαφορετικές από την υπό κρίση υπόθεση. Σε αμφότερες τις εν λόγω υποθέσεις η προϋφιστάμενη διοικητική απόφαση είχε εκδοθεί κατόπιν εφαρμογής μιας σειράς συγκεκριμένων και αντικειμενικών προϋποθέσεων σχετικά με το συνταξιοδοτικό δικαίωμα και το ύψος της συντάξεως. Στη συνέχεια η νομοθεσία τροποποιήθηκε και οι προϋποθέσεις αυτές μεταβλήθηκαν. Τούτο έρχεται σε αντίθεση με την υπό κρίση υπόθεση, στην οποία αυτό που προτείνεται είναι, στην πραγματικότητα, η επανεκκίνηση μιας πειθαρχικής διαδικασίας, που είχε λάβει χώρα προ σαράντα ετών, υπό το πρίσμα νέων κανόνων κατά των διακρίσεων και η ουσιαστική εκτίμηση ως προς το αν η εν λόγω απόφαση θα ήταν διαφορετική και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, με ποιον τρόπο.

111. Ο αναιρεσειών ενέμεινε στη θέση του περί της «συνεχιζόμενης» φύσεως της διακρίσεως με τη μορφή της καταβολής μειωμένης συντάξεως. Ωστόσο, από την εξέταση των υποθέσεων που είχαν ως αντικείμενο τρέχουσες ενεργές έννομες σχέσεις και την ανάγκη βαθμιαίας αναπροσαρμογής τους υπό το πρίσμα των νέων κανόνων, όπως της *Österreichischer Gewerkschaftsbund* ή της *Römer*, προκύπτει σαφώς ότι από μόνη τη λήψη μηνιαίων καταβολών δύναμει απρόσβλητων αποφάσεων του 1975 και του 1976 δεν απορρέει υποχρέωση επανεκτιμήσεως των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών.

112. Αυτό που, στην πραγματικότητα, ζητείται στην υπό κρίση υπόθεση είναι να επανεκτιμηθεί μια απρόσβλητη υποκείμενη πειθαρχική απόφαση, κατ' εφαρμογή των νέων κανόνων κατά των διακρίσεων, προκειμένου να διαπιστωθούν τα αλυσιδωτά αποτελέσματα επί των μηνιαίων καταβολών συντάξεως. Η αληθής φύση του εν λόγω αιτήματος αποτυπώνεται ίσως καλύτερα στη διατύπωση της τελευταίας περιόδου του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος του αιτούντος δικαστηρίου στη γερμανική γλώσσα, όπου γίνεται λόγος περί εκδόσεως μιας νέου είδους «gedachte» αποφάσεως, η οποία, αν εκδιδόταν κατά τον χρόνο ισχύος της οδηγίας, θα αντέβαινε σε αυτή. Ο όρος «gedachte» μπορεί πράγματι να αποδοθεί ως «θεωρητική» («notional»), αλλά στο παρόν πλαίσιο έχει, στην πραγματικότητα, μάλλον την έννοια της (εντελώς) «φανταστικής» («imaginary»).

113. Κατά την άποψή μου, σε περιπτώσεις όπως αυτή της υπό κρίση υποθέσεως, είναι σαφές ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν αναγνωρίζει στους διοικούμενους το δικαίωμα να ζητούν την επανεξέταση, υπό το πρίσμα νέας νομοθεσίας, μιας διοικητικής αποφάσεως που τους αφορά και οποία έχει εκδοθεί κατά τη διάρκεια της ζωής τους και η οποία έχει ή μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στη σύνταξή τους (ή σε άλλες παροχές). Το δίκαιο της Ένωσης, απλούστατα, δεν παρέχει έρεισμα για έναν τόσο ακραίο ισχυρισμό.

114. Τέλος, προκειμένου να ληφθούν πλήρως υπόψη τα επιχειρήματα που προέβαλε ο αναιρεσειών, επισημαίνεται ότι στους ισχυρισμούς που προέβαλε αυτός ενυπάρχει, εν μέρει συνυφασμένο με το «τεχνικό» επιχείρημα που αφορά τη διαχρονική εφαρμογή των νέων κανόνων, αλλά και εν μέρει ανεξάρτητο από αυτό, ένα πολύ βαθύτερο επιχείρημα ηθικής φύσεως. Αν εξετασθεί χωριστά, όπως πρότεινε πράγματι ο αναιρεσειών κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, το εν λόγω επιχείρημα ηθικής φύσεως καθίσταται εν πολλοίς ανεξάρτητο από την επανεξέταση μιας πειθαρχικής αποφάσεως του 1975. Στην περίπτωση αυτή, αυτό για το οποίο θα κατηγορούνταν η Αυστρία δεν θα ήταν η παράλειψή της να επανεξετάσει το παρελθόν, αλλά η παράλειψη να επανορθώσει, άμεσα και για το μέλλον, για τα σφάλματα του παρελθόντος, μετά το 2003, όταν η οδηγία 2000/78 είχε ήδη τεθεί σε

ισχύ και είχαν εκδοθεί αποφάσεις του ΕΔΔΑ κατά της Αυστρίας⁵⁴.

115. Επ' αυτού, επαναλαμβάνω ότι αδυνατώ να διαπιστώσω την ύπαρξη τέτοιας υποχρέωσης *από απόψεως δικαίου της Ένωσης*. Το ίδιο το άρθρο 17 της οδηγίας 2000/78, το οποίο απαιτεί από τα κράτη μέλη να προβλέψουν αποτελεσματικές, ανάλογες με την παράβαση και αποτρεπτικές κυρώσεις, συναρτάται λογικά με το διαχρονικό πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

116. Επιπλέον, οι διοικητικές αποφάσεις εκδίδονται εντός ενός συγκεκριμένου ιστορικού πλαισίου. Το ποινικό, πειθαρχικό και ηθικό πλαίσιο έχει μεταβληθεί σημαντικά στην Αυστρία, όπως και αλλού στην Ευρώπη, από το 1975. Συγκεκριμένα, επί παραδείγματι, στην Αυστρία, πειθαρχικές κυρώσεις επιβάλλονται πλέον μόνο στους αστυνομικούς υπαλλήλους των οποίων οι πράξεις υπονομεύουν την εμπιστοσύνη του κοινού στην αστυνομία. Ωστόσο, οι ποινικές καταδίκες συνεπάγονται την αυτοδίκαιη απόλυση, όπως αντιλαμβάνομαι, χωρίς κανένα απολύτως συνταξιοδοτικό δικαίωμα. Η ηλικία συνταξιοδότησης είναι πλέον στην Αυστρία τα δεκατέσσερα έτη, τόσο για ομοφυλόφιλους όσο και για ετεροφυλόφιλους. Ωστόσο, προβλέπονται επίσης ρητές εξαιρέσεις για παιδιά νεότερα των 16 ετών που θεωρείται ότι δεν είναι αρκετά ώριμα.

117. Συνοψίζοντας, η ηθική αποτελεί έναν στόχο ο οποίος μετακινείται. Επιπλέον, τα επιχειρήματα ηθικής φύσεως αποτελούν συχνά δίκικοπο μαχαίρι. Σε σύνθετες περιπτώσεις, που απαιτούν τη διατύπωση πολλών ηθικών αξιολογήσεων, όπως εν προκειμένω, μπορεί να γίνει επίκλησή τους με σκοπό τη στήριξη αντίθετων απόψεων. Επομένως, με την εξαίρεση των ακραίων περιπτώσεων πρόδηλης και κατάφωρης καταπάτησης των βασικών πανανθρώπινων αξιών, που θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι γεννούν ηθική υποχρέωση αποκαταστάσεως σφαλμάτων του παρελθόντος, ανεξαρτήτως χρόνου⁵⁵, οι κοινωνίες και οι νόμοι τους πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να εξελίσσονται βαθμιαία, και το παρελθόν να παραμένει παρελθόν.

6. Πρόταση επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

118. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο ως εξής:

Δεν αντιβαίνει στο άρθρο 2 της οδηγίας 2000/78 η διατήρηση της διαπλαστικής ενέργειας διοικητικής αποφάσεως εκδοθείσας βάσει του πειθαρχικού δικαίου των δημοσίων υπαλλήλων και καταστάσας απρόσβλητης βάσει της εθνικής νομοθεσίας (στο εξής: πειθαρχική απόφαση), με την οποία επιβλήθηκε σε δημόσιο υπάλληλο η πειθαρχική ποινή της υποχρεωτικής συνταξιοδότησεως με ταυτόχρονη περικοπή της καταβλητέας συντάξεως, εφόσον,

- κατά τον χρόνο της εκδόσεώς της, η διοικητική αυτή απόφαση δεν διεπόταν ακόμα από διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, ιδίως δε από την οδηγία, πλην όμως
- μια (υποθετική) παρόμοια απόφαση θα αντέβαινε στην οδηγία, αν εκδιδόταν σε χρόνο τέτοιο ώστε να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας *ratione temporis*.

⁵⁴ Προπαρατεθείσες στην υποσημείωση 4 των παρούσων προτάσεων.

⁵⁵ Προσλαμβάνοντας τέτοιον αφόρητο βαθμό διαστάσεως μεταξύ δικαιοσύνης και ασφάλειας δικαίου, ώστε η τελευταία να πρέπει να υποχωρήσει και η επίμαχη (εσφαλμένα) ισχύσασα νομοθεσία να κηρυχθεί εκ των υστέρων ανυπόστατη – Gustav Radbruch, «Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht», *Süddeutsche Juristen-Zeitung*, 1946, έτος 1ο, τεύχος 5, σ. 105 έως 108.

Β. Επί του δευτέρου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

119. Λαμβανομένης υπόψη της προτεινόμενης απαντήσεως στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα. Εντούτοις, θα εξετάσω, ακολούθως, τα ερωτήματα αυτά συνοπτικώς, για την περίπτωση που το Δικαστήριο καταλήξει σε διαφορετικό συμπέρασμα.

120. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι τα αποτελέσματα της πειθαρχικής αποφάσεως που ενέχει διακρίσεις δεν μπορούν να διατηρηθούν, εγείρεται, ειδικότερα, το ζήτημα τι συνεπάγεται «η μη διατήρηση των αποτελεσμάτων αυτών» σε μια περίπτωση όπως αυτή της υπό κρίση υποθέσεως.

121. Αν η επίλυση του ζητήματος αυτού δεν αποσυνδεθεί από τις αποφάσεις που εκδόθηκαν τη δεκαετία του '70, και δεν κριθεί ότι, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, υφίσταται υποχρέωση αποζημιώσεως άμεσα και για το μέλλον (ενδεχομένως με την καταβολή ενός κατ' αποκοπήν ποσού), τότε το εθνικό δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει το περιεχόμενο της πειθαρχικής αποφάσεως όπως αυτό θα είχε διαμορφωθεί κατά τρόπο σύμφωνο με την οδηγία 2000/78, καθώς και να καθορίσει την ημερομηνία από την οποία θα αρχίσει η ισχύς της νέας αυτής ιδεατής αποφάσεως. Αποκαλώ την προσέγγιση αυτή ακολούθως προσέγγιση του «αν όμως».

122. Κατά την άποψή μου, η ανάπλαση μιας αποφάσεως εκδοθείσας πριν από σαράντα χρόνια και των αποτελεσμάτων της είναι άκρως προβληματική. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο παραθέτει, στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα, ορισμένες αρκετά συγκεκριμένες «εξελίξεις της πλοκής» που μπορεί να έχει ένα τέτοιο έργο νομικής φαντασίας. Ως εκ τούτου, εφόσον το Δικαστήριο δεν διαπιστώσει απλώς ότι «τα αποτελέσματα δεν μπορούν να διατηρηθούν» και ότι απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να αποφασίσει πώς θα προσδιορίσει και πώς θα «εξαλείψει» τα αποτελέσματα αυτά, το Δικαστήριο θα περιληφθεί αναπόφευκτα μεταξύ των δημιουργών του έργου αυτού. Εκθέτω ακολούθως ορισμένες εκτιμήσεις σχετικά με την πιθανή εξέλιξη της «πλοκής».

1. Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

123. Η πειθαρχική απόφαση έθεσε τον αναιρεσείοντα σε πρόωρη συνταξιοδότηση και περιέστειλε τα συνταξιοδοτικά δικαιώματά του κατά 25 %. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν, προκειμένου να αρθεί η διάκριση την οποία ενέχει η διοικητική απόφαση, αρκεί να αρθεί η κατά 25 % περικοπή της συντάξεως ή απαιτείται στην πραγματικότητα η σύνταξη να υπολογισθεί κατά τον τρόπο που θα υπολογιζόταν αν ο αναιρεσείων είχε εργασθεί κατά την περίοδο που ακολούθησε την υποχρεωτική συνταξιοδότησή του. Αρκεί η εξαλείψις των μελλοντικών αποτελεσμάτων της *περικοπής κατά 25 %* ή είναι επίσης αναγκαίο να εξαλειφθούν τα μελλοντικά αποτελέσματα της *πρόωρης υποχρεωτικής συνταξιοδοτήσεως*;

124. Με τις παρατηρήσεις του ο αναιρεσείων υποστηρίζει ότι η περικοπή κατά 25 % πρέπει να αρθεί πλήρως και ότι τα συνταξιοδοτικά του δικαιώματα πρέπει να υπολογισθούν κατά τον τρόπο που θα υπολογιζόνταν αν είχε εργασθεί, στο διάστημα που μεσολάβησε, στο αστυνομικό σώμα. Με άλλα λόγια, θα πρέπει να δημιουργηθεί η κατάσταση που θα υφίστατο, αν δεν είχε εκδοθεί η πειθαρχική απόφαση (ή αν δεν είχαν επιβληθεί κυρώσεις).

125. Η Επιτροπή τάσσεται υπέρ της εφαρμογής της προσεγγίσεως του «αν όμως» μόνο σε σχέση με την περικοπή κατά 25 %, αναγνωρίζοντας ότι, ακόμη και χωρίς ομοφοβικές προκαταλήψεις, θα μπορούσε να έχει αποφασισθεί περικοπή της συντάξεως του αναιρεσείοντος ως κύρωση για τη συμπεριφορά του. Αντιθέτως, η Επιτροπή θεωρεί ότι είναι μη ενδεδειγμένη η εφαρμογή της προσεγγίσεως του «αν όμως» επί της ίδιας της συνταξιοδοτήσεως. Η περικοπή της συντάξεως ως επακόλουθο της πρόωρης συνταξιοδοτήσεως δεν είναι, στην πραγματικότητα, «μελλοντικό αποτέλεσμα» καταστάσεως που γεννήθηκε στο παρελθόν και επί της οποίας πρέπει να εφαρμοσθούν

νέοι κανόνες. Τα έννομα αποτελέσματα της συνταξιοδότησεως εξαντλήθηκαν, κατά την άποψη της Επιτροπής, όταν έληξε η σχέση εργασίας. Για τον λόγο αυτόν, τα αποτελέσματα που συνίστανται στη μη διεύρυνση των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, ως επακόλουθο της πρόωρης συνταξιοδότησεως, μπορούν να διατηρηθούν.

126. Παραθέτω τις ακόλουθες επισημάνσεις.

127. Αν η πειθαρχική απόφαση είχε εκδοθεί, το 1975, κατά τρόπο που *ήταν* συμβατός με την απαγόρευση των διακρίσεων λόγω γενετήσιου προσανατολισμού, η οποία θεσπίστηκε το 2000, δεν είναι σαφές αν θα είχε επιβληθεί στον αναιρεσείοντα υποχρεωτική συνταξιοδότηση. Πράγματι, η «ασυγκρίτως ηπιότερη»⁵⁶ φύση της κυρώσεως, στην οποία αναφέρθηκε το αιτούν δικαστήριο, θα μπορούσε επίσης να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ο αναιρεσείων δεν θα είχε υποχρεωθεί σε συνταξιοδότηση.

128. Εάν τούτο γίνει δεκτό, τότε, σύμφωνα με την απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, δεν θα μπορούν να διατηρηθούν «τα μελλοντικά αποτελέσματα της πρόωρης συνταξιοδότησεως». Στα αποτελέσματα αυτά καταλέγεται ασφαλώς το ότι ο αναιρεσείων έπαυσε να εργάζεται για το αστυνομικό σώμα, ότι έπαυσε να διευρύνει τα συνταξιοδοτικά του δικαιώματα, καθώς και ότι τα εν λόγω «χαμένα χρόνια» δεν συνυπολογίστηκαν στη σύνταξή του. Υπό την έννοια αυτή, τα αποτελέσματα της εν λόγω κυρώσεως εξακολουθούν πράγματι να είναι «συνεχιζόμενα». Επομένως, προκειμένου να εξαλειφθούν τα μελλοντικά αποτελέσματα της πρόωρης υποχρεωτικής συνταξιοδότησεως, θα πρέπει τα εν λόγω «χαμένα χρόνια» να ληφθούν (με κάποιο τρόπο) υπόψη.

129. Η Επιτροπή τάσσεται κατά του ανωτέρω συμπεράσματος. Θεωρεί ότι τα αποτελέσματα που συνίστανται στη μη διεύρυνση των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, ως επακόλουθο της πρόωρης συνταξιοδότησεως, μπορούν να διατηρηθούν.

130. Ομολογώ ότι η συλλογιστική της Επιτροπής επί του ανωτέρω ζητήματος μου φαίνεται εντελώς ασύμβατη με την άποψή της ότι η επιβληθείσα με την πειθαρχική απόφαση περικοπή κατά 25 % συνιστά *πράγματι* «μελλοντικό αποτέλεσμα» υπό την ανωτέρω έννοια. Αμφότερες οι κυρώσεις, ήτοι η υποχρεωτική συνταξιοδότηση και η περικοπή κατά 25 %, επιβλήθηκαν με βάση το ίδιο πλέγμα πραγματικών περιστατικών και με την ίδια πειθαρχική απόφαση. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, το θεμελιώδες ζήτημα είναι ποια θα ήταν τα αποτελέσματα της πειθαρχικής αποφάσεως, αν αυτή είχε εκδοθεί κατά τρόπο συμβατό με την οδηγία 2000/78.

131. Πράγματι, αν γινόταν δεκτή η διάκριση που κάνει η Επιτροπή μεταξύ διαφορετικών αποτελεσμάτων, τούτο θα σήμαινε ότι ο αναιρεσείων θα μπορούσε, στην πραγματικότητα, να έχει απολυθεί και να μην έχει πρόσβαση σε κανένα μέσο προσβολής της απόλυσεως. Αντίθετα προς τη συνταξιοδότηση, η απευθείας απόλυση θα είχε, κατά βάση, προκαλέσει τη λήξη της έννομης σχέσεως χωρίς συνεχιζόμενα αποτελέσματα με τη μορφή των καταβολών συντάξεως.

132. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, αν το Δικαστήριο συμπεράνει ότι τα αποτελέσματα της πειθαρχικής αποφάσεως που ενείχε διακρίσεις δεν μπορούν να διατηρηθούν και εφαρμοσθεί η προσέγγιση του «αν όμως», η προσέγγιση αυτή θα πρέπει να προβλέπει μια εναλλακτική ιστορία στο πλαίσιο της οποίας ο αναιρεσείων δεν συνταξιοδοτείται, καθώς και μία στο πλαίσιο της οποίας η περικοπή της συντάξεως του αναιρεσείοντος κατά 25 % δεν εφαρμόζεται (πλήρως).

133. Επισημαίνω ότι το ανωτέρω συμπέρασμα προφανώς θα δημιουργούσε σειρά περαιτέρω δυσεπίλυτων ζητημάτων. Πρέπει, προκειμένου να εξαλειφθούν τα «μελλοντικά αποτελέσματα» της υποχρεωτικής συνταξιοδότησεως του 1976, να θεωρηθεί ότι ο αναιρεσείων εργάστηκε κατά τη διάρκεια των ετών που μεσολάβησαν από το 1976 ή κατά τη διάρκεια των ετών μετά τη λήξη της

⁵⁶ Προεκτεθείσα στο σημείο 41 των παρούσων προτάσεων.

προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας 2000/78 στην εθνική έννομη τάξη; Πρέπει η τυχόν αντίστοιχη αύξηση της συντάξεως να συμψηφισθεί με το εισόδημα του αναιρεσείοντος από σύνταξη προερχόμενη από άλλες πηγές εργασίας κατά τα εν λόγω έτη⁵⁷; Πρέπει η τυχόν αντίστοιχη αύξηση της συντάξεως να συμψηφισθεί με το εισόδημα από την προερχόμενη από την εργασία στο αστυνομικό σώμα σύνταξη το οποίο έχει ήδη λάβει ο αναιρεσείων από την ημερομηνία της υποχρεωτικής συνταξιοδοτήσεώς του (και το οποίο προδήλως δεν θα είχε λάβει αν είχε συνεχίσει να εργάζεται)⁵⁸;

134. Τέλος, όσον αφορά ειδικότερα την περικοπή κατά 25 %, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου στηρίζεται σιωπηρώς στην παραδοχή ότι η εν λόγω περικοπή αποτελεί εξ ολοκλήρου συνέπεια της διακρίσεως την οποία ενέχει η απόφαση.

135. Ωστόσο, το «αν όμως» πρέπει να σημαίνει πραγματικά «αν όμως». Συγκεκριμένα, πρέπει να θεωρηθεί ως πιθανό το ενδεχόμενο ο αναιρεσείων, ακόμη και αν δεν είχε επιβληθεί ποινική καταδίκη, να είχε τιμωρηθεί πειθαρχικώς με βάση το ίδιο πλέγμα πραγματικών περιστατικών⁵⁹ και η σύνταξη του αναιρεσείοντος να είχε περικοπεί, αλλά κατά ποσοστό μικρότερο του 25 %. Αυτή είναι πράγματι η προσέγγιση την οποία υιοθέτησε η Επιτροπή με τις γραπτές της παρατηρήσεις. Επομένως, σε περίπτωση που, παρά την απουσία διακριτικής μεταχείρισης, η σύνταξη του αναιρεσείοντος θα είχε μολαταύτα περικοπεί, αλλά, επί παραδείγματι, κατά ποσοστό 5 % ή 10 %, τότε τα αποτελέσματα της εν λόγω περικοπής κατά 5 % ή 10 % θα πρέπει να διατηρηθούν.

136. Επομένως, σε περίπτωση που υιοθετηθεί η προσέγγιση του «αν όμως» σε σχέση με την περικοπή κατά 25 %, συμφωνώ με την Επιτροπή ότι το «σενάριο» αυτό πρέπει να οδηγήσει στα συμπεράσματα που επιβάλλονται κατά λογική ακολουθία. Το πόσο διαφορετική θα ήταν η πειθαρχική απόφαση αν είχε εκδοθεί κατά τρόπο που να μην ενέχει διακρίσεις, θα αποτελεί, και στην περίπτωση αυτή, ένα (πράγματι δυσχερές) ζήτημα, το οποίο θα πρέπει να κριθεί από το εθνικό δικαστήριο.

2. Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

137. Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν η απάντηση που θα δοθεί στο δεύτερο ερώτημα εξαρτάται από το κατά πόσον ο ενδιαφερόμενος επιδίωξε ενεργά να απασχοληθεί στην ομοσπονδιακή δημόσια διοίκηση πριν από τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας συνταξιοδοτήσεως.

138. Πρέπει να ομολογήσω ότι προβληματίζομαι όσον αφορά την κρισιμότητα του εν λόγω ερωτήματος, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης. Δεδομένου όμως ότι ήδη έχουμε αρχίσει την εξέταση σεναρίων του τύπου «αν όμως», μάλλον δύσκολα μπορεί να ειπωθεί ότι το ερώτημα αυτό είναι υποθετικό.

139. Από τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως δεν προκύπτει αν ο αναιρεσείων επιδίωξε να εργασθεί (εκ νέου) στην ομοσπονδιακή δημόσια διοίκηση. Είναι ίσως εύλογο να υποτεθεί ότι, αν ένα άτομο έχει απολυθεί υπό περιστάσεις όπως εκείνες της υποθέσεως της κύριας δίκης, η απόπειρα επαναπροσλήψεως στην ίδια υπηρεσία θα είναι μάλλον μάταιη (εφόσον βεβαίως είναι και νομικώς δυνατή). Εφόσον τούτο ευσταθεί και ο αναιρεσείων δεν επεδίωξε μεταγενέστερα να εργασθεί εκ νέου στην ομοσπονδιακή δημόσια διοίκηση, ποια συμπεράσματα μπορούν να συναχθούν από το γεγονός αυτό; Θα μπορούσε η παράλειψη αυτή να προσαφθεί στον αναιρεσείοντα; Θα μπορούσε αυτός, στην περίπτωση αυτή, να περιέλθει, ως εκ τούτου, σε ενδεχομένως μειονεκτική θέση;

⁵⁷ Επιβεβαιώθηκε με τις γραπτές παρατηρήσεις και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι, μετά την αποχώρησή του από το αστυνομικό σώμα, ο αναιρεσείων απασχολήθηκε στον ιδιωτικό τομέα και ότι εισπράττει για τον λόγο αυτό σύνταξη.

⁵⁸ Όπως επιβεβαιώθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο αναιρεσείων λαμβάνει σύνταξη από το αστυνομικό σώμα από το 1976 που υποχρεώθηκε σε συνταξιοδότηση.

⁵⁹ Βλ. σημείο 42 των παρουσών προτάσεων και τους ισχυρισμούς που προέβαλε η Αυστριακή Κυβέρνηση ότι ένας αστυνομικός που θα αποπλανούσε ανηλίκους με σκοπό τη γενετήσια συνεύρεση θα εδιώκετο πειθαρχικώς ανεξαρτήτως του γενετήσιου προσανατολισμού των εμπλεκόμενων.

140. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, όπως επισημάνθηκε στο σημείο 133 των παρουσών προτάσεων, καθόσον γίνει δεκτό ότι τα αποτελέσματα της πρόωρης υποχρεωτικής συνταξιοδότησεως πρέπει να εξαλειφθούν, εγείρεται σειρά ζητημάτων όσον αφορά τον τρόπο αντιμετώπισεως της ενδιάμεσης περιόδου. Κατά τη διαμόρφωση του εναλλακτικού «σεναρίου», πρέπει, κατά την άποψή μου, να καταλειφθεί στο εθνικό δικαστήριο η ευχέρεια να κρίνει ποια συγκεκριμένα στοιχεία θα λάβει υπόψη του, προκειμένου να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ, αφενός, του να αγνοηθούν εντελώς τα εν λόγω ενδιάμεσα έτη και, αφετέρου, του να ληφθούν πλήρως υπόψη, σαν να είχε εργασθεί ο αναιρεσείων στον δημόσιο τομέα κατά τον χρόνο εκείνο.

Γ. Επί του τέταρτου και του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος

141. Λαμβανομένης υπόψη της προτεινόμενης απαντήσεως στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, παρέλκει επίσης η απάντηση στο τέταρτο και στο πέμπτο ερώτημα. Εντούτοις, για την περίπτωση που το Δικαστήριο καταλήξει σε διαφορετικό συμπέρασμα, παραθέτω ορισμένες επισημάνσεις.

142. Με το τέταρτο και το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί από ποιο χρονικό σημείο πρέπει να αρχίσει να ισχύει η τυχόν (μερική) άρση της περικοπής κατά 25 %. Τα εν λόγω ερωτήματα αφορούν μόνο το χρονικό σημείο από το οποίο πρέπει να εξαλειφθούν τα αποτελέσματα της περικοπής κατά 25 %. Δεν αφορούν τα αποτελέσματα της πρόωρης υποχρεωτικής συνταξιοδότησεως. Ωστόσο, όπως προεκτέθηκε στο σημείο 133 των παρουσών προτάσεων, φρονώ ότι αν αντιμετωπισθούν με διαφορετικό τρόπο τα μελλοντικά αποτελέσματα της περικοπής κατά 25 % σε σχέση με τα μελλοντικά αποτελέσματα της υποχρεωτικής συνταξιοδότησεως, θα ανακύψουν ζητήματα ανακολουθίας.

143. Κατά την άποψή μου, η απάντηση στο ερώτημα αυτό προκύπτει από τη νομολογία που συνοψίσθηκε στα σημεία 44 επ. των παρουσών προτάσεων. Ευελπιστώ ότι η εφαρμογή της οδηγίας 2000/78 θα εξακολουθεί –παρά την ενδεχομένως ακραία προσέγγιση περί άρσεως των μελλοντικών αποτελεσμάτων η οποία εξετάσθηκε ανωτέρω– να υπόκειται στην αρχή της μη αναδρομικότητας. Ως εκ τούτου, όποια και αν είναι η απάντηση που θα δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, αυτή μπορεί σε κάθε περίπτωση να λειτουργήσει ως βάση για τον ισχυρισμό ότι τα αποτελέσματα της περικοπής κατά 25 % πρέπει να εξαλειφθούν από την ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας μεταφοράς της οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη και όχι νωρίτερα.

Δ. Διακρίσεις λόγω φύλου

1. Το αντικείμενο των προδικαστικών ερωτημάτων του αιτούντος δικαστηρίου

144. Τέλος, με τις γραπτές παρατηρήσεις του, ο αναιρεσείων υποστήριξε ότι οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν με την πειθαρχική απόφαση ενείχαν (επίσης) διάκριση λόγω φύλου, κατά παράβαση του άρθρου 157 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρου 119 της Συνθήκης ΕΟΚ και εν συνεχεία άρθρου 141 ΕΚ). Κατά τον αναιρεσείοντα, η διάταξη αυτή, που τέθηκε το πρώτον σε ισχύ το 1979, μπορεί, επομένως, να χρησιμοποιηθεί προκειμένου να αποκλεισθούν τα μελλοντικά αποτελέσματα της πειθαρχικής αποφάσεως κατά τρόπο παρόμοιο με εκείνον που προβλέπεται στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου σε συνάρτηση με την οδηγία 2000/78. Ωστόσο, ο αποκλεισμός αυτός θα εφαρμοστεί, εν προκειμένω, σε πολύ προγενέστερη ημερομηνία.

145. Επισημαίνω σχετικά τα εξής.

146. Το εθνικό δικαστήριο δεν μνημονεύει το άρθρο 157 ΣΛΕΕ (ή τις προϊσχύσασες αυτού διατάξεις). Πράγματι, ο αναιρεσείων είναι ο μόνος μετέχων στη δίκη που εγείρει το εν λόγω ζήτημα, με τις γραπτές παρατηρήσεις του. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η εξέταση της τυχόν εφαρμογής του άρθρου 157 ΣΛΕΕ μπορεί να αποδειχθεί χρήσιμη για το εθνικό δικαστήριο. Ωστόσο, κατά την άποψή μου, το Δικαστήριο δεν πρέπει να εκφέρει τέτοια κρίση, ιδίως για τους ακόλουθους λόγους.

147. Πρώτον, απουσιάζει πλήρως κάθε μνεία στη διάταξη αυτή τόσο από τα προδικαστικά ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου όσο και από τη διάταξη περί παραπομπής γενικότερα. Αν το εθνικό δικαστήριο έκρινε ότι η διάταξη αυτή ήταν κρίσιμη, φρονώ ότι θα την είχε τουλάχιστον μνημονεύσει. Η παράλειψη αυτή μπορεί να οφείλεται σε πλειάδα λόγων και θα ήταν εσφαλμένο να ερμηνευθεί η παράλειψη μιας τέτοιας μνείας ως «παράβλεψη». Το ζήτημα εν προκειμένω δεν ότι το Δικαστήριο θα έπρεπε να επισημάνει τα χαρακτηριστικά και την κρισιμότητα ενός δυσνόητου νομοθετήματος τεχνικής φύσεως, το οποίο μπορεί να παραβλέφθηκε. Το άρθρο 157 ΣΛΕΕ αποτελεί σημαντική διάταξη Συνθήκης. Αντιθέτως, καθότι τα επιχειρήματα σχετικά με το άρθρο 157 ΣΛΕΕ κατέχουν, στην πραγματικότητα, κεντρική θέση στις γραπτές παρατηρήσεις του αναιρεσείοντος, είναι εξίσου εύλογο να θεωρηθεί ότι ο αναιρεσείων πρότεινε στο εθνικό δικαστήριο να υποβάλει στο Δικαστήριο ερωτήματα σχετικά με τη διάταξη αυτή, αλλά η πρόταση αυτή απορρίφθηκε.

148. Δεύτερον, το άρθρο 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου προβλέπει ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως πρέπει, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνει τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά και την εθνική νομοθεσία, καθώς και τους λόγους που οδήγησαν το εθνικό δικαστήριο να υποβάλει τα συγκεκριμένα ερωτήματα στο Δικαστήριο. Στην υπό κρίση υπόθεση, το εθνικό δικαστήριο στη διάταξη περί παραπομπής δεν μνημόνευσε το άρθρο 157 ΣΛΕΕ (ή τις προϊσχύσασες αυτού διατάξεις) και δεν παρέθεσε τυχόν κρίσιμα πραγματικά περιστατικά ή νομοθεσία σχετική με την εν λόγω διάταξη. Υπό τις περιστάσεις αυτές, δεν θα ήταν, κατά την άποψή μου, σύμφωνο με τη νομολογία⁶⁰ για το άρθρο 94 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου το να αγνοηθούν οι εν λόγω παραλείψεις και να παρασχεθούν προληπτικώς, κατ' εντολή ενός από τους μετέχοντες στη διαδικασία, υποδείξεις επί ενός ερωτήματος που δεν έχει τεθεί.

149. Εντούτοις, σε περίπτωση που το Δικαστήριο επιλέξει να εξετάσει τα επιχειρήματα που προέβαλε ο αναιρεσείων σε σχέση με το άρθρο 157 ΣΛΕΕ, παραθέτω, στο ακόλουθο τμήμα, ορισμένες σύντομες παρατηρήσεις.

2. Το άρθρο 157 ΣΛΕΕ

150. Στο πλαίσιο της απαντήσεως που πρότεινα να δοθεί στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα εξήγησα γιατί δεν αντιβαίνει στην οδηγία 2000/78 η διατήρηση των αποτελεσμάτων της πειθαρχικής αποφάσεως. Η εν λόγω απόφαση δεν ενέπιπτε στο *ratione temporis* πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Δεν μπορεί να στηριχθεί στην οδηγία η επανεξέταση της εν λόγω αποφάσεως, προκειμένου να εξαλειφθούν ορισμένα από τα αποτελέσματά της. Η συλλογιστική αυτή εφαρμόζεται *mutatis mutandis* και όσον αφορά το άρθρο 157 ΣΛΕΕ.

⁶⁰ Πλέον προσφάτως, βλ., επί παραδείγματι, διατάξεις της 31ης Μαΐου 2018, *Bán* (C-24/18, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2018:376, σκέψεις 18 επ.), της 7ης Ιουνίου 2018, *easyJet Airline* (C-241/18, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2018:421, σκέψεις 12 επ.), και της 7ης Ιουνίου 2018, *Filippi* κ.λπ. (C-589/16, EU:C:2018:417, σκέψεις 25 επ.).

151. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο συναγάγει διαφορετικό συμπέρασμα, θα απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει αν τυχόν υφίσταται τέτοια διάκριση. Ωστόσο, αντιλαμβάνομαι ότι το βασικό επιχείρημα είναι ότι οι ομοφυλόφιλοι άντρες υφίσταντο δυσμενέστερη μεταχείριση σε σύγκριση με τις ομοφυλόφιλες γυναίκες⁶¹. Υποστηρίχθηκε από τον αναιρεσείοντα ότι μια γυναίκα αστυνομικός η οποία θα τελούσε ομοφυλοφιλικές πράξεις με ανήλικη άνω των δεκατεσσάρων ετών δεν θα υφίστατο (ή θα υφίστατο, σε κάθε περίπτωση, ηπιότερες) πειθαρχικές κυρώσεις σε σύγκριση με έναν ομοφυλόφιλο άντρα αστυνομικό που θα τελούσε παρεμφερείς πράξεις.

152. Εφόσον ο ισχυρισμός αυτός ανταποκρίνεται επακριβώς στην πραγματικότητα (με γνώμονα την πειθαρχική πρακτική του αυστριακού αστυνομικού σώματος κατά τη δεκαετία του '70), πράγμα που απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να το διαπιστώσει, επισημαίνεται ότι το άρθρο 157 ΣΛΕΕ απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω φύλου σε συνάρτηση με την «αμοιβή». Κατά πάγια νομολογία, η «αμοιβή» υπό την ανωτέρω έννοια δεν *περιλαμβάνει* τις καταβολές που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο συστημάτων υποχρεωτικής ασφάλισης γήρατος, οι οποίες χαρακτηρίζονται ορθότερα ως παροχές κοινωνικής ασφάλισης⁶². Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Αυστριακή Κυβέρνηση εξέθεσε ότι το σύστημα ασφάλισης γήρατος είναι, στην υπό κρίση υπόθεση, υποχρεωτικό. Κατά πόσον τούτο ευσταθεί (κατά την έννοια που αποδίδεται στον όρο από τη νομολογία του Δικαστηρίου⁶³), αποτελεί και πάλι αντικείμενο επαληθεύσεως από το εθνικό δικαστήριο. Ωστόσο, με βάση όσα εξέθεσε σχετικά η Αυστριακή Κυβέρνηση, οι καταβολές του είδους αυτού πρέπει να θεωρηθεί ότι κατ' αρχήν δεν εμπίπτουν στο άρθρο 157 ΣΛΕΕ, με αποτέλεσμα η διάταξη αυτή να στερείται εφαρμογής στην υπό κρίση υπόθεση.

153. Εάν όμως θεωρηθεί ότι τούτο δεν ευσταθεί, θα πρέπει να εξετασθεί η διαχρονική εφαρμογή του άρθρου 157 ΣΛΕΕ (και των προϊσχυσασών αυτού διατάξεων). Παραπέμπω σχετικά στις επισημάνσεις που παρέθεσα κατά την εξέταση του τέταρτου και του πέμπτου ερωτήματος, οι οποίες έχουν εν προκειμένω εφαρμογή *mutatis mutandis*. Επιπλέον, κατά τις αποφάσεις Barber⁶⁴ και Ten Oever⁶⁵, «δεν μπορεί να γίνει επίκληση του αμέσου αποτελέσματος του άρθρου 119 της Συνθήκης, προκειμένου να ζητηθεί η εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης στον τομέα επαγγελματικών συντάξεων παρά μόνον ως προς τις παροχές που οφείλονται *βάσει περιόδων απασχολήσεως που έχουν διανυθεί μετά τις 17 Μαΐου 1990* [ημερομηνία εκδόσεως της αποφάσεως Barber], με την επιφύλαξη της εξαιρέσεως που προβλέπεται υπέρ των εργαζομένων ή των ελκόντων δικαιώματα από αυτούς οι οποίοι, πριν από την ημερομηνία αυτή, είχαν ασκήσει ένδικη προσφυγή ή είχαν υποβάλει ισοδύναμη κατά το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο ένσταση»⁶⁶.

154. Ωστόσο, όπως προκύπτει από τα πραγματικά περιστατικά που εκτέθηκαν με την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου, καμιά από τις κρίσιμες περιόδους απασχολήσεως δεν έχει διανυθεί μετά τις 17 Μαΐου 1990.

61 Βλ., εξ αντιδιαστολής, απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 1998, Grant (C-249/96, EU:C:1998:63).

62 Βλ. απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 1994, Beune (C-7/93, EU:C:1994:350, σκέψεις 20 έως 24 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

63 Βλ., επί παραδείγματι, αποφάσεις της 28ης Σεπτεμβρίου 1994, Beune (C-7/93, EU:C:1994:350, σκέψεις 20 έως 24 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), και της 24ης Νοεμβρίου 2016, Parris (C-443/15, EU:C:2016:897, σκέψεις 34 και 35).

64 Απόφαση της 17ης Μαΐου 1990 (C-262/88, EU:C:1990:209).

65 Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1993 (C-109/91, EU:C:1993:833).

66 Βλ. το διατακτικό της αποφάσεως της 6ης Οκτωβρίου 1993, Ten Oever (C-109/91, EU:C:1993:833). Η υπογράμμιση δική μου.

V. Πρόταση

155. Προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Verwaltungsgerichtshof (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Αυστρία) ως εξής:

Δεν αντιβαίνει στο άρθρο 2 της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία η διατήρηση της διαπλαστικής ενέργειας διοικητικής αποφάσεως εκδοθείσας βάσει του πειθαρχικού δικαίου των δημοσίων υπαλλήλων και καταστάσας απρόσβλητης βάσει της εθνικής νομοθεσίας (στο εξής: πειθαρχική απόφαση), με την οποία επιβλήθηκε σε δημόσιο υπάλληλο η πειθαρχική ποινή της υποχρεωτικής συνταξιοδότησεως με ταυτόχρονη περικοπή της καταβλητέας συντάξεως, εφόσον,

- κατά τον χρόνο της εκδόσεώς της, η διοικητική αυτή απόφαση δεν διεπόταν ακόμα από διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, ιδίως δε από την οδηγία 2000/78, πλην όμως
- μια (υποθετική) παρόμοια απόφαση θα αντέβαινε στην οδηγία 2000/78, αν εκδιδόταν σε χρόνο τέτοιο ώστε να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας *ratione temporis*.